

קונטרס

הבינוני

פרשת
לך לך
תשפ"א

שנה ג' חוברת ו'

שיעורי

הרב שמעון שפיצער שליטיא
הנלמדים בבית המדרש 'בית אהרן'
רח' פחד יצחק 5, ביתר עילית ת"ו

הבינוני 

שיעורי הרב שמעון שפיצער שליטיא

A PROJECT OF



שמעו ותחי נפשכם!!

האזינו למאות שיעורים השווים לכל נפש
הנאמרים מדי יום ביומו בכל מקצועות התורה
והחסידות מסודרים להפליא ומלאים כל טוב

קול הביני

בארה"ב

718-686-8300

ארץ ישראל

072-257-7726

להצטרף לקבלת השיעורים או החבורות

באימייל ולשלוח הערות:

info@lomdoschasidus.com

H0722577726@gmail.com

347.351.2400 / 053.311.0743



שיעורי הרב שמעון שפיצער שליטיא

מפתח הענינים:

מדור אמונה ובטחון שיעור ע"ג – חובת הלכבות שער הבטחון פרק ב' הסיבה
השישית

האמונה שחויץ מהקב"ה אין אף אחד יכול להושיענו

כעבד האסור בבית הבור \ כדי שלא תיפגם האמונה \ לפום צערא אגרא \ רבון
העולמים ידעתי \ שמע ישראל ה' אלוקינו ה' אחד \ בתחבולות תעשה לך מלחמה \
היינו כחולמים – משל ונמשל \ כי יצר לב האדם רע מנעוריו \ מחשבות של כפירה \
אל תבטחו בנדיבים \ הספק יוצר חוסר בהירות \ דע את האויב \ כי קרוב אליך הדבר
מאוד \ אין צריך לחשוב על הפרנסה \ דע מה שתשיב \ הדמיון משקר המציאות אינה
משקרת \ גילוי האמת ממציאות הבריאה \ עקירת ההרגל הישן \

יום שני פרשת לך לך – ח' מר – חשון התשפ"א

הגה"ח רבי דוד יוחנן בהרה"צ רבי יעקב יצחק בידרמאן זצ"ל

על האי שופרא דבלי בעפרא קא בכינא \ יופי מתאר דבר שלם \ יופיו והדרו של יהודי
\ תורה וגמ"ח וקבורת בנים \ תורה מתוך ביטול \ לומד על מנת ללמד לשמור ולעשות
\ קביעות חברותא עם בעל תשובה \ מה הוא רחום אף אתה רחום \ גמילות חסד של
אמת \ תמיכות למשפחות בערבי חג \ ר' דוד מחייב את העסקנים \ ווי קלוג דארף
מען זיין צו קענען זיין א תמים \ לא מחזיק טיבותא לנפשיה \ והאלוקים ניסה את ר'
דוד \ השליך על ה' יהבו \ עבד נאמן לבוראו \ והבוטח בה' חסד יסובבנו \ צדיק
באמונתו יחיה \

יום שלישי פרשת לך לך – ט' מר – חשון ה'תשפ"א

החוב והזכות לצמצם בהוצאות הבית (חלק א)

תולדותיהם של צדיקים \ ויחשבה לו צדקה \ טוב איש יכלכל דבריו במשפט \ טעמה
של פרישות \ עיין בהוצאה לעומת ההכנסה \ אזהרת ה' חפץ חיים' – רבים חללים
הפילה \ משל לעוף שמתפתה מהמזון שבמצודה \ איזהו חכם הרואה את הנולד \
אוכל ושותה כפי ממונו והצלחתו \ השבע לעשיר אינו מניח לו לישון \ הקנאה
מוציאה את האדם משני העולמות \ אשרי מי שמכלכל דרכיו במשפט \ ברח מן
החובות כבורח מן האש \ רקב עצמות קנאה \ הנחת הדעת רק באמצעות התשובה
הנכונה \

יום רביעי פרשת לך לך – י"א מר-חשון ה'תשפ"א

החיוב והזכות לצמצם בהוצאות הבית (חלק ב) – הדרך הממוצעת בין פזרנות לכילות

איזוהי דרך ישרה שיבור לו האדם \ הפזרנות והכילות מתחלואי הנפש \ תכונות מגוננות שאינן תלויות במעמדו של אדם \ בניית סדר העדיפויות \ אין הנפשות שוות \ לכל גויה וגויה די מחסורה \ יחשוב הפסד כספו כנגד שכרו \ אין האדם רשאי להשוות עצמו לאחרים \ צורך הנפש שאני \ בין צורך הנפש לחולי הנפש \ ממנו יראו וכן יעשו \ אם יש לך – היטב לך \ תכונת הנדיבות משתנה בין איש לאיש \

מדור שבת קודש – סעודה שלישית

קריבו לי חזו חילי דלית דינין דתקיפין

מה תשתוחחי נפשי \ ביאור המשך הפיוט \ המקטרגים נכרתים על-ידי המשכת האור \ משל מרפואת מחלת העור \ מעט מן האור דוחה הרב מן החושך \ ענני באמת ישעך \ החש בראשו יעסוק בתורה \ י"ג מידות שהתורה נדרשת בהן \ המשכת רפואה על-ידי קל וחומר \ חמת אדם תודך \ תקרבו ותראו שהכל מחילו של השי"ת \

מדור הילולא דצדיקיא

מרן רבי אברהם ישעיהו קרליץ – ה'חזון אי"ש' זצ"ל

הערכתו בעיני צדיקי החסידות \ זוכה לדברים הרבה \ כוחה של תורה לשמה \ סגולה לזכרון \ אין לי בחנותי סחורה כזו \ כך היא דרכה של תורה \ קיום מצוה על חשבון אחרים כשאף הם מחויבים בה \ אדם פשוט לחוד ועמל בתורה לחוד \ ההשגחה הפרטית שהצילה את עולם הישיבות \

לזכות אליעזר בן פיגא ומשפחתו

מדור אמונה ובטחון שיעור ע"ג – חובת הלבבות שער הבטחון פרק ב' הסיבה
השישית

האמונה שחויז מהקב"ה אין אף אחד יכול להושיענו

עלינו לפועל. אולם כאן הודיע לנו המחבר
עוד, שאם נעלה בדעתנו שיש עוד אחד
מלבדו יתברך שיכול להושיענו, וכגון אם
נחשוב שנוכל לפנות לפלוני המקורב אלינו
והוא יעזור לנו בממון או בהשגת תור אצל
הרופא המומחה וכן הלאה, נחליש בכך את
מידת בטחוננו בהשי"ת.

כדי שלא תיפגם האמונה

ונזכיר שוב: אין המחבר דן עכשיו
בענין מצות הבטחון, מה מותר ומה אסור,
אלא הוא דן בנפש האדם, ומבאר מה הם
דפוסי המחשבה שמחזקים בו באדם את
תכונת בטחונו בזולתו ומה הם דפוסי
המחשבה שמפסידים לו את תכונת בטחונו.
ולמשל, אם יהיה לו לאדם חבר קרוב שיוכל
לבטוח בו, ותהיינה לו כל הסיבות המחזקות
את בטחונו בו, הוא יודע שחבירו אוהב אותו
עד לאחת, ושיש לו ממון בלי גבול ויכול
לעזור, ושהוא חושב עליו יומם ולילה כיצד
לעזור, כל שיידע במחשבתו שיש לו עוד
חבר נאמן שיוכל לעזור, ייפגם בטחונו בזה
הראשון.

מגלה לנו רבינו המחבר שכך הוא גם
לענין הבטחון בה'. אע"פ שנשריש בלבנו
שהקב"ה הוא תקיף ובעל היכולת ובעל
הכוחות כולם, ושהוא גומל חסדים טובים
וקונה הכל וזוכר חסדי אבות, אם נסמוך גם

כעבד האסור בבית הבור

עומדים אנו בסיבה השישית מתוך
שבע אשר גורמת לאדם לבטוח בזולתו. וזה
לשון רבינו בעל חובת הלבבות: **וְהַשְּׂשִׁית,**
שְׂיִהְיֶה עֵינָיו הַבּוֹטָח (כלומר: צרכי החסרים
לו) **פְּלוּ מְסוּר בְּיָדוֹ** (דהיינו שהוא היחיד
שיכול להביא לו אותם צרכים), **וְלֹא יוּכַל**
אָדָם לְהַזְקִיפוֹ וּלְהוֹעִילוֹ וְלֹא לְהַטִּיב אֵלָיו וְלֹא
לְדַחֵת נֶזֶק מֵעַלְיוֹ וּזְלָתוֹ (כלומר: אין אחד
בעולם מלבדו שיכול לשנות את מצבו לטב
או למוטב, לא בזה הרגע ולא בעתיד
הימים), **כְּעֶבֶד הָאֲסוּר, אֲשֶׁר הוּא בְּבֵית הַבּוֹר**
בְּרִשׁוֹת אֲדוֹנָיו (כך שאף אחד בעולם אינו
יכול להתקרב אל הבור להוציאו ממנו),
וּכְשִׂיִּהְיֶה הַבּוֹטָח בְּרִשׁוֹת מִי שֶׁבָּטַח עָלָיו עַל
הָעֵינָיו הַזֶּה (רוצה לומר: כאשר יבטח על
זולתו בהרגשה זו, שאין אף אחד בעולם
יכול לשנות את מצבו מלבדו), **יִהְיֶה יוֹתֵר**
רְאוּי לְבָטַח עָלָיו (כי לא יהיה לו שום נסיון
לבקש עזרת אחרים, כי מה יועילו לו אחרים
מאחר שהוא שרוי בבית הבור ברשות אדוניו
ולא יוכלו להתקרב אליו).

הנה שש הסיבות האחרות שהביא
המחבר, סובבות הולכות על ציר האמונה
שהקב"ה אוהב אותנו ואינו מתעלם מאתנו
אלא מטפל בכל עת בצרכינו, ושהיכולת
בידו להוציא את כל מחשבותינו הטובות

ידעתי שאתה חזק מכל חזק ולעולם לא תנוצח", או "רבון העולמים ידעתי שאתה מכיר בצרכיי ובחסרונותיי", או "רבון העולמים ידעתי שמעודי ועד עצם היום הזה אתה לבדך סיפקת לי את כל צרכיי והושעתני מכל צרותיי". אלא כך תיקן לומר: רבון העולמים ידעתי כי הנני בְּיָדְךָ לְבַד בְּחַמְרֵי בְּיַד הַיּוֹצֵר. וְאִם גַּם אֶתְאַמֵּץ בְּעֵצוֹת וְתַחְבּוּלוֹת וְכָל יוֹשְׁבֵי תְּהַל יַעֲמֵדוּ לִימִינִי לְהוֹשִׁיעַנִי וְלְתַמְךָ נַפְשִׁי, מִבְּלַעֲדֵי עֲזָךְ וְעֲזָרְתְּךָ אֵין עֲזָרָה וַיִּשׁוּעָה. וְאִם תְּלִילָה יִחַפְּצוּ פְּלִם לְהַרְעֵ אֹז אֶתְּךָ בְּחֶמְלֶתְךָ תְּשִׁים עֵינֶיךָ עָלַי וְתִשְׁקֶינִי עָלַי לְטוֹבָה מִמֶּעוֹן קֶדְשְׁךָ.

לגודל הקושי להשריש מהלך מחשבה זה במוח ובלב, יסד הרה"ק מאפטא זיע"א גילוי דעת זה כדי לאמרו בכל יום, ולא הסתפק בכך, אלא הוסיף על כך תפילה ובקשה: כִּן עֲזָרְנִי רַבּוֹן הָעוֹלָמִים לְהִיּוֹת עֵינֵי פְּתוּחוֹת לְרְאוֹת תְּמִיד אֶמְתוֹת הַדְּבָר הַזֶּה, וַיְהִי תְּקוּעַ וְקָבוּעַ אֶמְוַנְתְּךָ בְּלִבִּי כְּכֹל עֵת לְכַל אֲסוּר לֹא כְּדַבּוּר וְלֹא כְּמַעֲשֵׂה וְלֹא כְּמַחְשָׁבָה לְעַבֵּד זוֹלָתְךָ תְּלִילָה, כִּי אִם תְּרַדְּךָ נַפְשִׁי רְצוֹנְךָ הַטוֹב בְּאַמְתָּ.

ותחזק ראייה זו מתוך מה שאמר הרה"ק ה"תפארת שלמה" מראדאמסק זיע"א על תפילת הרה"ק מאפטא זיע"א, שמי שיאמר אותה פעמיים ביום, יזכה בוודאי לפרנסה ברווח. כי הנה ברור לנו כשמש שכוח סגולת תפילה זו טמון בהתחזקות האמונה בלב על ידה, כי כשיש אמונה יש פרנסה, כפי שקבע הקב"ה בסדר הבריאה, וכפי שפסוקי התנ"ך מלאים מזה. ולפי זה יקשה לכאורה, שהרי תפילה זו עוסקת רק בחיזוק הסיבה השישית מתוך שבע הסיבות אותן מנה רבינו בעל חובת

על אחרים ונחשוב בלבנו שאם בטחונו בה' לא יועיל לנו, נוכל לפנות אליהם ויעזרונו, יהווה דבר זה חור גדול בתכונת הבטחון שלנו, חור שממנו יזל הכל החוצה, עד שיתברר שאיננו בעלי בטחון כלל.

לפום צערא אנגרא

והאמת שלהחזיר מהלך מחשבה זה בלבנו, הוא הקשה ביותר מבין כל מהלכי המחשבה האחרים שהמחבר מונה בפרק זה. והראיה, שהרי המחבר חוזר עליו שוב ושוב ואינו מרפה. וכבר בפתיחתו הודיע לנו שאין חסרון האדם במה שאינו בוטח בזולתו, שהרי אין לך אדם שאינו בוטח בזולתו, אלא חסרונו במה שהוא בוטח בכוחות אחרים מלבד כוחו של השי"ת. וכן להלן מיד בסיימו למנות את שבע הסיבות ולהביא את ראיותיהן מפסוקי התנ"ך, הוא מתחיל שוב לדבר על ענין זה ומדבר עליו בארוכה בפרק השלישי. המחבר ידע שזהו הדבר שהאדם טועה בו יותר מהכל, כי בכל עת מוחו מחשב מחשבות "אעשה כך ואעשה כך", וקשה לו מאוד להרפות מהכל ולזכור שרק הקב"ה יכול להושיעו.

רבון העולמים ידעתי

ראיה נוספת יש לנו מתפילתו המפורסמת של הרה"ק רבי מאיר מאפטא זיע"א "רבון העולמים ידעתי", שכן מכל שבע הסיבות לא בחר הצדיק אלא בסיבה זו השישית ועליה לבד יסד את תפילתו לאומרה בכל יום. לא תיקן לומר "רבון העולמים ידעתי שאתה טוב ומטיב", או "רבון העולמים ידעתי שהנה לא ינום ולא ישן שומר ישראל", או "רבון העולמים

שהוא מבואר במצות "אנכי ה' אלוקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים". כלומר: כפי שידעת שאני לבדי הוצאתיך מארץ מצרים, כן תאמין בי שאני לבדך אוציאך מכל מיצריך. וכן הוא כלול במצות קריאת שמע "שמע ישראל ה' אלוקינו ה' אחד" – ה' אחד פירושו שהוא לבדו עושה הכל ובו לבדו אנו מאמינים שיביא לנו את צרכנו ולא בשום כח אחר זולתו.¹

ששת מהלכי המחשבה האחרים לא נכללו ב"ג עיקרי האמונה. הרמב"ם לא תיקן לומר, למשל, אני מאמין שהנה לא ינום ולא ישן שומר ישראל, וכמו כן לא תיקן לומר אני מאמין שהבורא ית"ש טוב ומטיב. ומאידך, מהלך המחשבה השישי נקבע על-ידי הרמב"ם בעיקר הראשון, מפני שהוא העיקר והיסוד של היהדות, על ידו נעשה היהודי יהודי, עמו צריך היהודי לקום משנתו ועמו הוא צריך לעלות על יצועו.

כעת פשוט לנו מדוע היצר הרע משקיע את כל מרצו ודמו כדי לבטל את האיש היהודי ממהלך מחשבה זה, שהרי הוא יודע שזהו תכלית הבריאה, כי הקב"ה ברא את העולם בשביל האדם, ותכלית בריאת האדם היא שיגיע אל ההשגה שיש מנהיג לבירה, והיינו שיאמין בכל לבו בעיקר הראשון. כשהאדם חי עם אמונה זו, הוא מקיים את תכלית הבריאה, וכשאינו חי עמה, אינו מקיים את תכליתה. לכן היצר מתגבר כל יום על האדם לבטלו מאמונה זו, ולכן נחשב אימוץ מהלך מחשבה זה כדבר הקשה

הלבבות, ואיך תספיק השרשת סיבה זו בלב כדי לומר בוודאות שעל ידה ייעשה בטחון האדם שלם ובעקבות כך גם פרנסתו? אלא ודאי ידע ה'תפארת שלמה/ זיע"א שאת שאר מהלכי המחשבה קל להשריש בלב, כי מי לא יידע שהקב"ה טוב ומטיב ויכול להטיב ורוצה להטיב, והעיקר מה שצריך הוא להשריש את מהלך המחשבה השישי, וכשזה יורש בלב, ממילא יושלם בטחון האדם ובעקבות כך גם תבוא לו פרנסתו.

שמע ישראל ה' אלוקינו ה' אחד

והאמת שיסוד מהלך זה השישי מבואר גם בדברי הרמב"ן הידועים שהבטחון הוא פרי האמונה, שהרי יסוד זה כולל בתוכו את העיקר הראשון מ"ג עיקרי האמונה "אני מאמין באמונה שלימה שהבורא ית"ש הוא בורא ומנהיג לכל הברואים והוא לבדו עשה ועושה ויעשה לכל המעשים". הוא לבדו – לא אני ולא בעל הממון ולא בעל הידע ולא בעל הפרוטקציה. אף אחד מלבדו יתברך אינו יכול להביא לי את השידוך המיוחל...

"לך אליו, הוא מקושר לאנשים הרבה, בוודאי יוכל לעזור לך"... לא, לא, אף אחד אינו יכול לעזור לי כי אם הקב"ה לבדו. יתכן אמנם שאצטרך לגשת לפלוני מפני שכך הוא סדר הבריאה, אבל לבי לא יבטח בו אלא בהקב"ה לבדו.

ואם יסוד זה אחד הוא עם העיקר הראשון מעיקרי האמונה, נמצא שהוא מצות עשה דאורייתא, וכמו שכתבו הראשונים¹

¹ ראה רמב"ן וחזקוני על אנכי ולא יהיה לך.

² ראה 'פורנו' על הפסוק (ואתחנן ו, ד).

ביותר.

בתחבולות תעשה לך מלחמה

והנה מאחר שאנו יודעים שמדובר במלחמה שהיצר הרע מנהל עמנו, עלינו ללמוד את תכסיסיו, כדי שנוכל לבוא אליו בתחבולות ולנצחו, וכמו שנאמר (משלי כד, ו) "בתחבולות תעשה לך מלחמה".

ובכן, יש ארבע סיבות שבגללן האדם מתקשה לשים את מבטחו בהשי"ת לבדו. הסיבה הראשונה היא מפני שבעיני הברש רואה האדם בכל רגע איך שהוא פועל ואחרים פועלים, והוא צריך ללכת נגד מראה עיניו ולומר: "לא אני ולא הם, אף אחד אינו יכול לעשות מאומה". בכל יום מימות חייו הוא רואה בעיניו את ההיפך, ולכן הוא צריך להתחזק באמונה זו בכל יום, ולא יועיל לו להיום מה שהתחזק באמונה זו אתמול.

להכיר שהקב"ה הוא טוב ומטיב, אינו דבר קשה כל-כך. אמנם צריך התבוננות לזה, אבל לאחר התבוננות מועטה, יוכל כל אחד לראות זאת בחוש. שונה הדבר בענין האמונה שאף אחד אינו יכול להזיק לאדם או להטיב לו, שכל הבריאה זועקת ההיפך מזה, ולכן קשה מאוד להשריש את אמונה זו בלב.

היינו בחולמים – משל ונמשל

ראיתי משל נפלא המתאר את התנהגות האדם: יום אחד בא ראובן לשמעון ואומר לו: "חלום חלמתי והנה פלוני פוגע בי עד עמקי נשמתיי". שמעון שומע ומניד לו בראשו. ויהי למחרת, ראובן חוזר לשמעון ומתלונן שוב: "שמע נא יקירי! חלמתי לי שוב איך פלוני פוגע בי. אמור נא לי! הנראה לך שפלוני בן אדם הוא?! איזה מידותיו?"

איה הכרת הטוב שלו? הידוע לך כמה טובות עשיתי לו?!". שמעון שומע ומניד לו בראשו. ויהי ביום השלישי, ראובן חוזר שוב אל שמעון ושוב תלונתו עמו: "שמע נא יקירי! האמן לי, כבר באו לי מים עד נפש. אינני יכול לישון בלילה. איך יתכן שבני אדם יגיעו לדרגת השחתה כזו? איך יתכן?". כאן לא יכל עוד שמעון להתאפק. אומר לו שמעון לראובן: "ר' ראובן! הלא חלום בעלמא הוא!"... ויהי ביום הרביעי, ושוב ראובן מגיע אל שמעון: "די! איני יכול יותר. מה לעשות ואני אדם קרוץ מחומר ויש גבול לכוח הסבל שלי". שמעון אומר לו כדי להרגיע את רוחו: "הלא חלום בעלמא הוא והחלומות שוא ידברו". אך ראובן ממאן להרגע: "כן חלום, לא חלום, הלא פלוני פוגע בי"...

הדבר בוודאי מעורר בנו שחוק, אך מה נעשה שאף אנו נוהגים כן. "אמת, הקב"ה עושה ומעשה את הכל, אבל למה? למה צריך פלוני להיות מושחת כל-כך?" דבר זה מכאיב לנו ומעציב את נפשנו, וכמה שמנסים להסביר לנו שאין זה אלא חלום, אין אנו נרגעים – "אבל למה הוא צריך להיות כזה מושחת?".

ללמדנו בא עד כמה קשה לנו לחיות עם האמת עד ששום דבר לא יוכל להזיז אותנו. וכל זה מפני שאנו חיים בעולם הזה. אילו היינו חיים בעולם אחר, היינו צוחקים מעצמנו, אבל היות שאנו חיים בעולם הזה אשר כחלום יעוף, נדמה לנו שכל מה שאנו רואים בעיני הברש הוא אמת ויציב, וכאילו ישנם אנשים בעלי כוחות להרע או להטיב, ובכוונה תחילה עשה כן האלוקים, מפני שרצה בשביל התכלית שנתגבר על מראית

לאחרים, מתרצצות במוחנו ללא הרף וכבר קנו בהן שביטה, ועתה הן מחשיכות בעדנו וגורמות לנו לראות את העולם כאילו איש הישר בעיניו יעשה ואין מנהיג לברייה.

אל תבטחו בנדיבים

הסיבה השלישית שמונעת את האדם מלהאמין שאין שום כוח בעולם חוץ מכוחו יתברך, היא מה **שהאדם חושב שאין זה נורא כל-כך**, לא מצד הדת היהודית ולא מצד מצות האמונה, **לחשוב שיש בכוח בשר ודם להושיעו**.

כשהאדם כועס או דואג, הוא מבין, עכ"פ לאחר המעשה, שהוא מזיק בכך לעצמו ושלא טוב עשה. בנפשו הוא מרגיש שהכעס והדאגה חומסים ממנו את מזונו, ומתוך כך יותר קל לו לעשות ככל אשר לאל ידו על מנת להתרחק מהם.

מה שאין כן בענין הבטחון על זולתו בשר ודם, כי לא זו בלבד שאין האדם מרגיש בנפשו שהדבר מזיק לו, עוד זאת הוא מרגיש שהדבר מועיל לו, כי הבטחון באמת נותן תענוג גדול לאדם, תענוג שמקורו בשלוות הנפש. זו הסיבה שלא החדרנו בעצמנו עד כמה גרוע הוא לבטוח באנשים.

דוד המלך מתריע על כך: "אל תבטחו בנדיבים בבן אדם שאין לו תשועה". דוד המלך אומר לנו: הבטחון באנשים בשר ודם הוא חטא גדול, הוא הרס לרוחניותכם ומרחיקה אתכם ממקור חייכם, חידלו ממנו! אך אנו איננו מרגישים כך, אנו סבורים שרק בעלי מדרגה צריכים להזהר מלשים בטחונם באנשים בשר ודם.

כשאנו מתקשרים מאה פעמים לפלוני לברר אם כבר סידר את מה שהבטיח לנו או

עינינו ונחזק האמונה בלבנו שאין שם כוח בעולם חוץ מכוחו יתברך.

כי יצר לב האדם רע מנעוריו

הסיבה השניה שבשבילה קשה לנו להאמין בזה, היא **מחמת ההרגל הישן שלנו**, כיון שכבר התרגלנו לחשוב שהכל תלוי במעשי בני אדם, קשה לנו עכשיו שבעתיים לתקן את מהלך מחשבתנו.

הוא אומר: אילמלא היינו מתרגלים להסתכל על העולם בעקמומיות, לא היה העולם חשוך לנו כל-כך, אך כיון שהרגלנו את עתמנו לראותו בעקמומיות, נחשך העולם בעדנו יותר ויותר ועכשיו קשה לנו עד מאוד להאמין שאין שום כוח בעולם חוץ מכוחו יתברך.

דומה הדבר למה שכתב הגה"ק ה"הפלאה" זי"ע בהקדמה למסכת כתובות שמתעם זה קשה לו לנער בר מצוה להתקרב אל השי"ת הגם שנכנס בו יצר טוב, מפני שכבר הורגל להמשך אל הרע בטרם נכנס בו יצר טוב, כי יצר לב האדם רע מנעוריו.

מחשבות של כפירה

אף אנו, יש לנו עשרות אלפי מחשבות של כפירה שהשתרבו למוחנו וכעת קשה לנו עד מאוד להתנתק מהן... יודע אני למה במשפחה זו כולם מסודרים בפרנסה, כי אבי המשפחה הוא פוליטיקאי ממולח, הלך ולקח את בתו למזכירה ואת כלתו לפקידה וכו' ועכשיו כולם מסודרים. אילו היה אבי כזה, אף אנכי הייתי מסודר עם פרנסה. מה לעשות שאבי בטלן הוא?

מחשבות כאלו ודומיהן, כביכול ישנם אנשים בעלי כוחות שיכולים להטיב לנו או

מכן לעצמו כדי להפקיע מהתמונה שראה, אינו אלא בגדר מילים בלבד שהשפעתן על נפשו חלשה בהרבה.

ב. מפני שהאדם כבר מורגל במחשבות עקומות והסתכלות מעוותת וקשה מאוד לעקרו. ג. מפני שאין האדם מרגיש שיש בזה חסרון. ד. מפני שהאדם מסתפק תמיד שמא הוא בגדר ההשתדלות.

דע את האויב

ועכשיו שאנו מכירים את תחבולות יצרנו הרע בבחינת דע את האויב, נוכל למצוא גם את הדרכים להתגבר עליו. ובכן, **לענין הסיבה הראשונה** שאמרנו, דהיינו מה שהבריאה מעצם טבעה מראה לנו תמונה שקרית, **העצה היעוצה היא לומר דיבורי תורה המחזקים אמונה זו**, כי הגם שאמרנו שתמונה שווה יותר מאלף מילים, היינו רק כשמדובר במילים סתם, אבל כשמדובר במילים קדושות של התורה, חזקות הן פי כמה וכמה ממראית העין.

ואכן מסיבה זו צוה אותנו הקב"ה לומר פעמיים באהבה "שמע ישראל ה' אלוקינו ה' אחד", וכיון שנוון באמירתנו (שהרי מצוות צריכות כוונה בדאורייתא), וכן נוסף לומר את י"ג האני מאמין קודם התפילה ולאחר התפילה, ונתרגם אותם בשפה המדוברת, וכן נאמר את תפילתו של הרה"ק מאפטא, כל זה יועיל לנו מחמת קדושתם להפשיט את העולם מלבושו.

כי קרוב אליך הדבר מאוד

הן כבר הבאנו כל זה בשיעורים הקודמים, וביארנו שמוזה שנתן לנו הקב"ה מצות ק"ש, ומזה שאמר לנו "בפיך ובלבבך

לסדר, אין אנו מרגישים אז שאנו עושים עבירה, אין אנו מרגישים אז שאנו מזיקים לעצמנו כי בגלל הדבר הזה ישועתנו תתאחר.

הספק יוצר חוסר בהירות

הסיבה הרביעית היא מה שהאדם מסתפק תמיד שמא מה שהוא עושה עתה הוא עדיין בגדר השתדלות. וחלוק הוא מהסיבה השלישית כפי שיבואר: בסיבה השלישית דיברנו על מי שאינו עושה מאומה, אך הוא שואב את מנוחת נפשו מבטחוננו על פלוני שיסדר לו כל צרכו, ועל זה אמרנו שבדרך כלל האדם סבור שאין שום חסרון בזה ועל כן אינו פועל לתקן את עצמו. כעת אנו מדברים על מי שיודע שאסור לבטוח באחרים, אך הוא מסתפק שמא מוטל עליו לקום ולעשות מעשה בבקשת עזרה מאחרים בגלל חובת ההשתדלות.

לסיכום: מלחמת האדם עם יצרו שלא להאמין בשום כוח אחר חוץ מכוחו יתברך, היא מלחמה קשה ביותר והיא מוקפת בנסיגנות קשים מאוד בגלל ארבע סיבות חזקות. א. מפני שהוא רואה בכל עת בעיניו איך אנשים עושים ופועלים, פועלים ועושים. וכשרואה למשל פלוני מזיק, בהשקפה ראשונה הוא רואה שפלוני מזיק, ולאחר מכן הוא צריך להפקיע ממה שראה בהשקפה ראשונה ולשכנע את עצמו שה' נתן וה' לקח ופלוני לא היה אלא שליח בלבד. והלא שגור בלשון בני אדם שתמונה אחת שווה יותר ממאה מילים, ובענין זה התמונה שהאדם רואה היא שיש כוח לבני אדם להטיב ולהרע, ומה שהוא אומר לאחר

אברהם אבינו ע"ה היה שורש נשמת כל ישראל, נמצא כאשר הקב"ה אמר לו כל ברכה (ואעשך לגוי גדול ואברכך ואגדלה שמך והיה ברכה), נתברכו כל ישראל. נמצא שאין צריך כלל לחשוב על הפרנסה, ואין צריך גם להתפלל להשי"ת על הפרנסה, כי השי"ת עושה זאת מעצמו על-ידי הברכות שבירך לאברהם אבינו ע"ה. רק בזה צריך להזהר שלא להרע מעשיו ח"ו, כי בזה מקפח פרנסתו אשר יאתה אליו מאז ומקדם.

ונראה לבאר דיבור קדשו עד כמה שדיינו יד כהה מגעת, באופן שיתבאר לך שהוא בא ללמדנו מהלך במהלכי המחשבה. הנה מתפלתו של הרה"ק מאפסא זיע"א אנו למדים שיש שני חלקים בדבר, תחילה צריכים אנו לשנן את דבר האמונה (מהלך המחשבה השישי) בפנינו על-ידי קריאת שמע ואמירת אני מאמין ואמירת גילוי הדעת שבתפילת הרה"ק מאפסא זיע"א. אך דבר זה לבד אינו מספיק, כי לא דבר קל הוא להשתרש בלב האדם, ולכן צריכים גם להתפלל על זה – לכן עזרני רבון העולמים להיות עיני פתוחות תמיד בענין זה.

וכפי שאנו מתפללים על הצלחה בתורה, כמו שאמרו חז"ל "מה יעשה אדם ויחכם? ירבה בישיבה ... יבקשו ממי שהחכמה שלו", כמו כן אנו מתפללים להצלחה באמונה זו שהיא דבר שחיינו תלויים בו אע"פ שאנו כבר מרכים בישיבה, כלומר אע"פ שאנו כבר מרכים להחזיר זאת בלבנו באמצעות דיבורי האמונה.

ובכן, אם יתעורר האדם לחזק את מהלך המחשבה השישי וישנן אותו ויתפלל עליו בתדירות, יעשה על-ידי-כן אדם מתוקן במעשיו וממילא תהיה פרנסתו

לעשותו", מוכרח שאם רק נחשב במוחנו שהוא לברו עושה ויעשה לכל המעשים, לא יועיל לנו, אלא צריכים אנו להוציאו מפינו דווקא, כי רק זה יועיל לנו לגבור על תמונת העין.

וכעת אפשר לפרש לשון הפסוקים על-פי דרכנו "כי המצוה הזאת אשר אנכי מצוך היום לא נפלאה היא ממך ולא רחוקה היא, לא בשמים היא לאמר מי יעלה לנו השמימה ויקחה לנו וישמענו אותה ונעשנה, ולא מעבר לים הוא לאמר מי יעבר לנו אל עבר הים ויקחה לנו וישמענו אותה ונעשנה, כי קרוב אליך הדבר מאוד בפיך ובלבבך לעשותו". כי באמת כל הדברים המנויים בפסוקים אלו באופן השלילה, הם דברים גשמיים המגבילים את האדם, ובא הקב"ה להודיע שאם נקיים "בפיך ובלבבך לעשותו", וכמו שפירשו חז"ל "אימתי, בזמן שבפיך ובלבבך לעשותו", אזי ייעלמו כל המגבילים הגשמיים ויתקיים "כי קרוב אליך הדבר מאוד".

ובזה נתכוונה התורה גם לענין מה שאנו רואים בעינינו עיני הבשר איך אנשים עושים ופועלים ומשדדים מערכות ונדמה לנו שבידיהם הכוח והתבונה, כי אף זה מחמת העולם הגשמי המגביל את ראייתנו, ואף על זה, אם נקיים "בפיך ובלבבך לעשותו", יתפשט העולם מלבושו ונראה את האמת האמיתית כי אין שום כוח לאף אחד בעולם מלבדו יתברך לא להטיב ולא להרע.

אין צריך לחשוב על הפרנסה

בענין זה יש להביא מה שכתוב בספר "בארות המים" להרה"ק רבי צבי הירש מרימנוב זיע"א (פרשה זו), וזה לשונו:

זה סגנון דיבורו של היצר הרע. כך הוא מדבר אלינו: אל תשטתה! ככה שורדים את החיים, אין אפשרות אחרת. אתה יודע מה? שב כאן עם בטחונך אני אבוא אליך בעוד שנה ונראה אם יצא לך משהו מזה. אין ברירה אחרת, חייבים לפעול, חייבים לעשות מעשה, רק כך מצליחים.

היצר הרע מדבר אלינו בסגנון זה ללא הרף ושולח אלינו אנשים בלי סוף שישכנעו אותנו על זה הדרך שהבריא עובדת בצורה כזו, ובכן אם אנו חפצים להשריש בלבנו האמונה שרק הקב"ה יכול להושיענו ומלבדו אף אחד אינו יכול להושיענו, עלינו לעקור מן השורש את הראיות וההוכחות שנשמעות באזנו.

מוטל עלינו לקחת דף ועט ולרשום את כל המקרים הזכורים לנו, בהם ניסינו אנו וניסו חברינו לעשות כל מיני עצות ותחבולות והעלנו חרס בידינו, נשארנו לעמוד לאחר כל העצות והתחבולות באותו מקום שעמדנו קודם לכן. על ידי כן נוכל ללמוד מן המציאות, לא רק מן הפסוקים ומתפלתו של הרה"ק מאפטא זיע"א, שטפשות היא לומר שהעצות והתחבולות מביאות לנו את ישועתנו.

ומתוך כך נבין שמה שלפעמים עשינו עצות ותחבולות ועלה בידינו, הוא מפני שכך היה רצון הבורא ולא מכוח אותן עצות ותחבולות, ואילולא היינו עושים אותן עצות ותחבולות, היינו משיגים את ישועתנו בלי העצות והתחבולות.

הדמיון משקר המציאות אינה

משקרת

עלינו להביא ראיות מן המציאות

מצויה מכוח הברכות שבירך הקב"ה לאברהם כדברי הרה"ק מרימנוב זיע"א.

נמצאנו אומרים שמה שאמר הרה"ק מרימנוב שאין צריך להתפלל על הפרנסה, כוונתו שיקדים האדם להתפלל שתהיה האמונה חזקה בלבו, כי אז יעמוד קרוב אל מקור הברכה וממילא לא יצטרך להתפלל על הפרנסה. ומה שהאדם מרגיש הוא צריך להתפלל על הפרנסה, הוא רק מפני שהוא עומד רחוק.

ועכ"פ עלה בידינו שכדי להלחם עם התמונה שהבריא מראה לנו בעצם טבעה, עלינו לנקוט בתרתי, הן לשנן את האמונה בפנינו כי הבורא ית"ש הוא לבדו עשה ועושה ויעשה לכל המעשים, והן להתפלל על כך בתדירות.

דע מה שתשיב

וכעת נאמר שבנוסף לכל זה צריך גם התבוננות, וזאת כדי לעקור את הראיות שנשמעות באזנו תמידין כסדרן, ונבאר: מיהו זה שאומר לנו תמיד: "התקשר אליו, הוא יעזור לך. מותר להתקשר אליו, איך בכך כלום. התקשר אליו, הוא יעזור לך והכל יבוא על מקומו בשלום". הלא זהו היצר הרע שבא לפתות אותנו שכך עובד העולם.

זכורני בבחרותי, היה אז בישיבה פועל אחד שהיה רחוק מיישוב העולם. יום אחד הוא נתפס בגניבה. בתחילה ניסה להשתמט על-ידי שקרים, אך כשראה שהטבעת חונקתו ואינו יכול להשתמט יותר, אמר לזה שתפס אותו בגניבתו: אמור נא לי את האמת! אתה אינך גונב? ! אני גונב, אתה גונב, ככה שורדים את החיים, וכי יש דרך אחרת לשרוד את החיים? !

שאנו רואים דרך הבריאה שכאילו על-ידי העצות והתחבולות משיגים בני האדם את צרכיהם, היא רק תמונה דמיונית שהיצר הרע מראה לנו כדי להרוס את תפיסתנו הישירה. אבל באמת הבריאה עצמה מוכיחה לנו שהעצות והתחבולות אינן מועילות מאומה. אך כאמור, לשם כך זקוקים אנו להתבוננות עמוקה מתוך רצון כן לחתור אל האמת, כי אלמלא כן תהיה הסתכלותנו הסתכלות שמחוץ לדרך התורה, ואז נראה רק את התמונה הדימונית. על-ידי ההתבוננות העמוקה, נראה את העולם בעיני התורה, ואז תהיה הבריאה עצמה ההוכחה הברורה ביותר כי אין ההצלחה תלויה כלל בעצות ותחבולות.

גילוי האמת ממצויאות הבריאה

סוף דבר, ההתבוננות הן בכל אותם מקרים שאנו בעצמנו עשינו עצות ותחבולות ולא הועיל לנו מאומה, והן במה שאחרים עשו ועדיין עושים זה כבר חמש עשרה שנה עצות ותחבולות ללא הועיל ותקוותם מכזיבה אותם שאי פעם יתעשרו (כגון רוכשי הפייסות שסבורים שמיום ליום הם מתקרבים אל הזכייה המיוחלת וסוף סוף יהיו המאושרים שבעולם), וכן בכל אותם מקרים שהתפללנו מעומק לבנו ונושענו בדרך פלאי, יועיל לנו בוודאי להתחיל לראות את התמונה האמיתית של הבריאה ולהשריש את האמונה בלבנו שאין שום כוח חוץ מכוחו יתברך לספק לנו את צרכנו ולהחיש את ישועתנו.

ואז כשיתעורר לנו קושיות ממקרים שנראים הפוך מזה, לא ניבהל מהם, כי נהיה בטוחים באמת. לפעמים תהיה התשובה

לשני הצדדים, מצד אחד נעלה על זכרוננו כמה פעמים עשינו עצות ותחבולות, ראינו חזיונות וחלמנו חלומות ולא יצא מהן כלום למרות כל ההשתדלויות שעשינו אצל נדיבים בני תמותה. ומצד שני נעלה על זכרוננו כמה פעמים באה לנו ישועתנו במפתיע ממקום שמעולם לא צפינו שתבוא משם.

התבוננות זו תועיל לנו לכשיקרה לנו דבר שייראה ההיפך מזה, שנזכור שברוב הפעמים אינו כן. ישנו תיאור מוכר, בו הילד מגיע הביתה ומבקש שיקנו לו שעון. "כל חבריי עונדים שעון" – הוא מיילל – "רק אני אין לי, אני מתבייש ללכת בלי שעון". ההורים כבר שוקלים לקנות לו שעון, אך כשמתחילים לברר מי הם כל חבריו שעונדים שעונים, מתברר שמדובר בשלושה ילדים בני משפחה אחת אשר סבתתם המשותפת קנתה להם שעונים.

השקר והדמיון שיוצרים גוזמאות, גורמים לנו לחשוב באותה מחשבה ילדותית. "כל מי שעשה כך וכך הצליח". שקר וכזב! תתחיל לספור ותראה שמיעוט שאינו מצוי הצליח וכל השאר פשטו את ידיהם ואת רגליהם. הוא ראה בבית המדרש יהודי אחד שעשה איזו השקעה והצליח, ואחריו בא עוד אחד וחיקה אותו וגם כן הצליח (נניח שכך היה, כי בדרך כלל זה שמחקה את הראשון כבר לא מצליח), ואז הוא מתחיל לרדוף אחר השקעה זו ומשכנע את כל המנסים להניאו ממנה שהיא השקעה בטוחה כי כולם עושים אותה ומצליחים. עצור נא לרגע קט והתבונן כמה אנשים ראית שעשו כן והצליחו. אל תרמה את עצמך! על-ידי ההתבוננות נגלה, שהתמונה

עצמו מחדש ארבע או חמש פעמים. וכעין זה הוא גם לענין המחשבות, גם אם נרגיל את עצמנו במחשבה הנכונה, ברגע שנחזור פעם אחת אל המחשבה הישנה, נשוב אל הרגלנו הראשון ואז נצטרך להתחיל מחדש את כל ההתחלות קשות.

ומעתה עד כמה שנבין שהמוקש טמון במהלך מחשבה זה השישי, כי בו נופלים בני האדם, ובו צריכים אנו להשקיע את כל כוחותנו, ועד כמה שנבין שכל פרנסתנו תלויה בזה, כי אם נתרגל לחשוב נכונה תהיה אמונתנו אמונה ונזכה לפרנסה ברווח ומכלל הן אתה שומע לאו, ממילא נקבל את הפתרון גם לתחבולה השלישית של היצר הרע, שאומר לנו שאין זה נורא כל-כך להאמין שגם אחרים יוכלו להושיענו, כי עתה נבין שהוא נורא ואיום.

ולענין הקושי הרביעי שהוא הספק שהאדם שרוי בו בכל עת שמא עדיין הוא בגדר חובת ההשתדלות, הגם שאין כאן המקום להאריך בזה, נזכיר בקצרה את מה שכבר נתבאר כמה וכמה פעמים, שהגם שלפעמים צריך האדם לעשות פעולת השתדלות, אין לזה שום שייכות עם הרגשת לבו. את פעולת ההשתדלות יעשה בקרירות, ותוך כדי עשייתה יזכיר לעצמו שהצלחת הדבר אינה תלויה בה אם יצליח לדבר עם פלוני, ישיג את ישועתו ואם לאו לא ישיגנה, אלא הכל תלוי אך ורק ברצונו יתברך.

שלכסיל אין מראים חצי מלאכה [פאר א נאר וויסט מען נישט קיין האלבע ארבעט], כך שאם ימתינו עוד זמן מה, נגלה את האמת שהיא להיפך ממה שהיה נראה בתחילה, ולפעמים תהיה התשובה שהדבר הוא למעלה מהשגתנו, אבל המהלך הכללי יהיה ברור לנו וישתקף לנו מתוך הבריאה עצמה.

עקירת ההרגל הישן

ויש לציין שהתבוננות זו תהיה גם הפתרון לסיבה השנייה שמונעת מן האדם להאמין אמונה זו, והיינו מהלך המחשבה העקום שהורגל בו, כי על-ידי ריבוי ההתבוננות יעקר מהלך המחשבה הישן.

ולסיום, שמעתי פעם מחכם אחד: בקיצור שולחן ערוך (סי' א סעיף ד) כתוב שאם ירגיל האדם את עצמו לקום בזריזות ארבע או חמש פעמים, לא יכבד עליו מעתה הדבר, והנה רבים סבורים שאם כן אין שום קושי בדבר, שהרי יש לך להתאמץ רק ארבע או חמש פעמים, לא יותר. אך האמת היא שאין הדבר קל כל-כך, והרי המציאות מוכיחה שרבים מתמודדים עם הקימה כל ימי חייהם.

וסיבת הדבר, כי הנסיון נשאר גם לאחר אותן ארבע או חמש פעמים, אלא שהוא נעשה קל יותר, ולכן אם ביום מן הימים יתעצל אדם זה ויישאר לנוח במיטתו, מיד יחזור להרגלו הראשון אשר התרגל בו אלפי פעמים ויצטרך להתחיל להרגיל את

יום שני פרשת לך לך – ח' מר-חשון התשפ"א

הגה"ח רבי דוד יוחנן בהרה"צ רבי יעקב יצחק בידרמאן זצ"ל

גלב"ע ביום ראשון ז' מרחשון תשפ"א

על האי שופרא דבלי בעפרא קא
בכינא

על זכרון חורבן ירושלים, כדאמרינן שם (ב"מ פד, א) דאמר רבי יוחנן אנא אשתיירי משפירי ירושלים, נמצא כשימות, בלה השופרא מכל בני ירושלים בעפרא. הוי אומר: רבי יוחנן היה הדוגמא האחרונה להראות לבני דורו כיצד היו נראים בני ירושלים, ועל זה בכו שבהסתלקותו, לא תישאר יותר סמל ודוגמא ליקירי קרתא דירושלם, וזה ודאי סיבה חזקה לבכי כלשון רבי יוחנן – על דא ודאי קא בכית.

יופי מתאר דבר שלם

בהיות ירושלים ער הקודש יפה נוף משוש כל הארץ, קל יותר לדרים בה לדעת מהי הנקודה הפנימית שעל ידה נעשה האדם יהודי אמיתי. וכשאין דרים בה ואין רואים יהודים שנתגדלו בה, קשה עד מאוד לקבל זאת מבחוץ. יופי פירושו שלימות. בנין גדול, הגם שיהיו בו קומות רבות וחלונות שקופים אטומים, כל שיחסרו לו עדיין הפרטים הקטנים המשלימים אותו, לא יוכל להקראות בנין יפה. רק כשיושלמו בו כל

בהלקח מאתנו חסיד ועניו מיקירי קרתא דירושלם הגה"ח רבי דוד יוחנן בידרמאן זצ"ל³, עלינו להתבונן במה שנחסר מאתנו. במסכת ברכות (ה, ב) שנינו: רבי אלעזר חלש, על לגביה רבי יוחנן... חזייה דהוה קא בכי רבי אלעזר. אמר ליה: אמאי קא בכית? אי משום תורה דלא אפשת - שנינו: אחד המרבה ואחד הממעיט ובלבד שיכוין לבו לשמים! ואי משום מזוני - לא כל אדם זוכה לשתי שלחנות! ואי משום בני - דין גרמא דעשיראה ביר. אמר ליה: להאי שופרא דבלי בעפרא קא בכינא (הראה) באצבעו על רבי יוחנן שהיה הדור בצורתו ואמר שעל יופי זה שיתבלה באדמה בבוא העת הוא בוכה). אמר ליה: על דא ודאי קא בכית, ובכו תרוייהו.

והנה כל אחד שואל היתכן שיבכו על יופי חיצוני יותר ממיעוט תורה?! וביאר מהרש"א בחידושי אגדות: ואפשר דנצטער

³ ביום א' פרשת לך לך ז' מרחשון שנה זו, חסרה ארעא קדישא גברא רבה ה"ה הגה"ח רבי דוד יוחנן בידרמאן זצ"ל בנו של הרה"צ רבי יעקב יצחק מלעלוב – בית ישראל זצ"ל. המנוח הסתופף בצל הרה"ק מסטאלין – קארלין זי"ע. עלה ונתעלה בדרכי עבודת ה' בתורה ובגמילות חסדים בצניעות מופלגת ע"ד אבוח"ק זי"ע, הרביץ תורה ויראה בישיבה הקדושה – סטאלין קארלין בירושת"ו ובעוד מקומות יותר משישים שנה.

להודיע לו שהיות שהוא עוסק בתורה וגמ"ח, והגם שקובר את בניו, הוא נשאר איתן באמונתו ובשמחתו, מוחלין לו על כל עוונותיו.

הנה כי כן, זאת היתה יופיו והדרו של רבי יוחנן. מי שיכול לעסוק כל ימיו בתורה ובגמ"ח ואינו נטרד אע"פ שקובר את בניו, סימן הוא שהוא יהודי שלם בעל יופי. כרבי יוחנן בשעתו קיים אף חסיד זה שלושה אלה בהידור רב, ואע"פ ששיכל את בניו, לא פסק מעבודתו ללמוד וללמד ולגמול חסד עם הבריות.

תורה וגמ"ח וקבורת בנים

כשאנו רואים את האדם עוסק בתורה, אין לנו הוכחה שהוא עוסק בה באופן שהיא תעדין את נפשו יותר ויותר ותקרבהו אל השי"ת, וכבר אפשר שהוא עוסק בה כדי להתגאות ח"ו. כמו כן כשאנו רואים את האדם עוסק בגמ"ח, אין לנו הוכחה שהוא עוסק בה באופן שיעשה על ידה מרכבה לשכינה, כי גם בזו יתכן שעיקר כוונתו להתראות ולהתגאות.

אך כשיש לו לאדם גם תורה וגם גמ"ח, אזי האחת מוכיחה על השניה, כי כשהאדם עוסק ללא לאות בתורת ה' ויחד עם כן מקדיש מזמנו ללמוד תורה עם אחרים ולהעלות גם אותם בדרך ה', לא יתכן שיהיה לימודו לקוי. וכמו כן הדבר מוכרח שהגמ"ח שהוא עושה היא כדי להתקרב אל ה', שהרי רואים אנו בחוש שכל שאינו צריך להתעסק בגמ"ח, חוזר הוא מיד לתלמודו.

לימד האמורא לרבי יוחנן שיש בזה עוד מדרגה, והיא כאשר בנוסף לשתי אלה מתנסה האדם בדבר קשה כקבורת בנים

הפרטים הקטנים, אזי ייקרא בשם בנין יפה, עד שכל הרואה יתפעל ויאמר: כך נראה בנין יפה.

השם יהודי כולל בתוכו פרטים רבים מאוד, אך כדי להקראות משפירי ירושלים, צריך האדם שיהיו בו בנוסף לכל אלה גם הפרטים הקטנים המשלימים אותו, כי אז יורו עליו כולם באצבע ויאמרו כזה ראה וקדש, כך נראה יהודי אמיתי, ואז יתייחס אליו היופי – משפירי ירושלים.

חסיד זה משפירי ירושלים היה, שהרי במהותו לימד אותנו איך נראה יהודי. היראת שמים שלו, המקום שבו היה ראשו שקוע תמיד, ההצנע לכת שלו, הענווה הטבעית שלו, כל אלה הם דברים המסבירים לנו יהודי מהו. התורה נלמדת עם דברים אלו, המצוות מתקיימות עמהם, הגמילות חסדים נעשית עמהם. חסיד זה לימד אותנו בעצם הליכותיו איך נראה יהודי אמיתי בעל יופי, ועל כן עלינו לשבת ולהתאבל ולמלאות עינינו דמעה על שנלקח חסיד זה מאתנו, ציון במר תבכה וירושלים תתן קולה.

יופיו והדרו של יהודי

אם חפצים אנו לדעת מה היה שופריה של רבי יוחנן, יש להתבונן במה דאיתא עוד שם במסכת ברכות: תני תנא קמיה דרבי יוחנן: כל העוסק בתורה ובגמילות חסדים וקובר את בניו - מוחלין לו על כל עוונותיו. ופירשו המפרשים שאמורא זה אמר זאת לרבי יוחנן בדווקא, משום שרבי יוחנן היה הולך תמיד לנחם אבלים ולשמח אנשים ששקועים היו באבלם, והיה מראה להם את עצמו של בנו העשירי ששיכל בחייו, באמרו – דין גרמא דעשיראה ביר. נתכוון האמורא

לתלמידים צעירים עשרות בשנים, היה בוחר תמיד בפירוש הקל והישר ביותר. ואע"פ שהיה מכיר את כל הפירושים האחרים כולל כל הציצים והפרחים שלהם על בוריין, ואפילו היה לומד אותם בשעת הכנת השיעורים (כפי שהעיד נאמנה הגה"ח רבי יעקב חנוך הכהן שברדון שליט"א שהיה מכין עמו השיעורים בצוותא), עם כל זה בשעת השיעור לא למד אלא את הפירוש הפשוט אשר התלמיד הצעיר יבלע אותו אל קרבו ויהנה ממנו תיכף ומיד.

יתירה מזו, מעולם לא הזכיר אפילו ברמז קל מן הקלים שהוא מכיר מהלכים נוספים בסוגיא. לא היה לו שום צורך שיידעו התלמידים שלקח לו זמן רב בהכנת השיעור. העיקר שהתלמידים ייהנו מלימוד התורה. כל-כך זיכך את עצמו, עד שהגיע למדרגה כזו, בה שום דבר חיצוני לא עניין אותו כי אם הביטול לתורת ה'. בשל כך, נזהר בכל כוחו שאפילו לא יחשדוהו בלמדנות. נתקיים בו בהאי חסידא ופרישא מאמר התנא (אבות פ"ד מ"ה): הלומד על מנת ללמד מספיקין בידו ללמוד וללמד, והלומד על מנת לעשות מספיקין בידו ללמוד וללמד לשמור ולעשות.

לומד על מנת ללמד לשמור ולעשות

ישנם מתמידים שהתמדתם גורמת להם שלא לעסוק בגמ"ח (כעין זה ישנם מתמידים שמברכים ברכת המזון או ברכת אשר יצר במהירות כדי להספיק עוד דף גמרא), אך הלומד לשם שמים ומטרתו להתבטל להשי"ת, אפילו יהיה מתמיד הדור, כל שתזדמן לו מצוה של גמ"ח שאינה יכול להיעשות על-ידי אחרים, יסגור את הגמרא

ועומד בנסיינו בגבורה, כי אז כשרואים את התייחסותו בביטול הגמור לרצון הבורא ית"ש הן קודם המעשה והן לאחר המעשה, יש בזה כדי להוכיח בהוכחה גמורה שגם התורה והגמ"ח שלו נעשות בביטול גמור, ביטול שאין למעלה הימנו.

כל עוד לא עמד האדם בנסיון כזה, עדיין יתכן שהוא עושה את הגמ"ח שלו מפני שיש לו משיכה לזה, מפני שהוא עסקן מבטן ומלידה. אך כיון שעמד בנסיון כזה וראו את גודל ביטולו בקבלו באהבה את גזירת השי"ת, עד שלא ראו עליו כלום מבחוץ למרות היותו קרוץ מחומר, הרי זה מוכיח שהוא עוסק בגמ"ח אך ורק מחמת רצונו יתברך, ועל אדם כזה אמר התנא שמוחלין לו על כל עוונותיו, כי בהיותו קרוב כל-כך אל השי"ת, עוונותיו מתמרקין מאליהם.

תורה מתוך ביטול

נבוא לעסוק בשלושת אלה ונראה איך נוכל ללמוד מהליכותיו של אותו חסיד. נפתח בחלק התורה: התמדתו של חסיד זה היה עד להפליא. לרוב אהבת התורה שבערה בקרבו, מנצל היה כל רגע כמימריה ללימוד התורה. ומה נפלא היה להיווכח בחוש שאת כל לימודו הוא לומד אך ורק למען דעת את ה' ולעשות רצונו, ולא לשם שום מטרה אחרת, אף לא לשם סיפוקו העצמי. יעידו על כך כל יודעיו ומכיריו אשר הכירו בבהירותו ובכוח למדנותו, והשתוממו לראות איך בכל זאת הוא מתרחק מכל פלפול של גג על גג אשר יכול לבוא על חשבון הפשט האמיתי לפי כוונת חז"ל.

בשיעורי העיון שהיה מוסר

לא הבינני. ישב אתו חסיד, בעל הכשרון, והסביר לו פעם אחר פעם, ממש כרבי פרידא בשעתו, עד שהבינני.

וכל כך למה? מפני שזהו רצונו יתברך. השי"ת נתן לו את תורתו ללמוד וללמד, ואיך יעלה בדעתו לסרב לבקשתו של בעל התשובה ללמוד עמנו מחמת רצונו להספיק עוד כמה דפי גמרא.

כששומעים דבר זה, נוטים לומר: הוא היה בעל אופי כזה. אך לא, הוא היה אדם פיקח ושנון, מעוטר בכשרונות כבירים. אך את כל אלו הקדיש לשמים, ולכן כשבא אליו אחד לבקש ממנו טובה שתיקח ממנו שנים הרבה, קפץ על המציאה.

זהו הכלל, כל מה שהאדם מתבקש לעשות לזולתו, יכול להוציא אותו מכליו רק כשהוא סבור שעליו לעסוק עכשיו בדברים אחרים. אבל אם הוא בטל ומבוטל לה' ויודע בבהירות שכעת עליו לעסוק בעשיית טובה לזולתו ולא בשום דבר אחר, אין בכוחה להוציא אותו מכליו.

מה הוא רחוב אף אתה רחוב

וכעת אל השנה – גמילות חסדים: כמה שניסה אותו חסיד להסתיר את מעשיו, ידוע לכולנו עד כמה היה שקוע כל ימיו ראשו ורובו בעזרה לזולת. מלבד הגמ"ח שניהל, הלא עסוק היה בעוד עניינים רבים מספור של גמ"ח.

פעמים הרבה יש שהאדם עוסק בענין אחד של גמ"ח ובו הוא פוטר את עצמו מכל שאר העניינים של גמ"ח, והרי הוא כאומר: "הן מחויב אני מצד הדין לעסוק גם בגמ"ח, הנה אני ממלא את חובתי". אבל חסיד זה מעולם לא חשב לפטור את עצמו בענין

ויקום לעשותה בשמחה עצומה. כזה היה אותו חסיד, כל לימודו היה אך ורק כדי לדעת מה ה' רוצה מעמו וכדי להתבטל אליו, ולכן בשעה שנודמנה לו מצוה של גמ"ח, הניח את הכל והלך לקיימה בשמחה עצומה ובשלוות הנפש.

הגרי"ח שברדון העיד שבשעת הכנת השיעור, היו תמיד מתעוררות להם שאלות בדברים הנוגעים להלכה אע"פ שלא היו נוגעים להכנת השיעור, שהרי זו היתה מטרת לימודם לשמור ולעשות. סיפר הגרי"ח: פעם נתעורר בינינו משא ומתן בענין מחסני הפלסטיק הנמכרים בחנויות אם הם נקראים בית ומחויבים במזוזה, ונשאר שאין הדבר פשוט ויתכן שהם אכן חייבים במזוזה. כיון שגמרנו את שיחתנו בענין זה, ראיתי לאותו חסיד סוגר את הגמרא ומתנער ללכת. שאלתי אותו לאן הוא ממחר. "לקנות מזוזה" - השיב לי - "יש לי מחסן כזה בחצרי ולא קבעתי בפתחו מזוזה".

כזה היה האיש, כל מה שהוא לומד הוא ללמוד וללמד לשמור ולעשות, ולכן כל אימת שהוא לומד דבר הלכה, אינו מתמהמה אפילו לרגע, אלא מיד הוא הולך לקיימו, ובאותה מידה כל אימת שהוא לומד דבר אגדה.

קביעות חברותא עם בעל תשובה

כולנו זוכרים איך היה לומד עם בעל תשובה שנים ארוכות עד לאחרונה, והדבר עורר תמיהה בכולנו – איך יתכן בעולם שיהיה לו לילוד אשה סבלנות גדולה כל-כך? הלא בעל תשובה זה בתחילת דרכו לא הבינני אפילו את הפירוש של "ברוך אתה", וכשהחסיד הסביר לו פעמיים ושלוש, עדיין

ברוכות ילדים סכומים גדולים אותם אסף מנדיבי העם. לצורך כך, היה מכתת את רגליו למרחקים, ואפילו בין פורים לפסח, כשכל בני משפחתו עסוקים היו במאפיית המצות השייכת למשפחה ואשר ממנה חלק נכבד מפרנסתם לכל השנה, הניח את הכל מאחוריו והלך לכתת את רגליו כדי לעזור לאותן משפחות מבני ישראל שיוכלו לחוג את חג הפסח בהרחבת הדעת.

שח לי יהודי שזכה להשתתף עמו במעשי הצדקה, שבאופן כללי היה נזהר מאוד שלא לקחת על עצמו סיכונים ושלא להשקיע באופן בלתי מחושב, וכך היה מזהיר תמיד לאחרים: יש לך את הכסף הדרוש להשקעתך – תשקיע, אין לך – אל תשקיע. יוצא מן הכלל היה בחלוקות הצדקה בערבי חג, אז היה מחשב כמה כסף יש לו ביד וכמה יוכל לחלק, ולאחר מכן היה נוטל על עצמו עוד סכום נכבד בתקוה שיוכל לכסותו בדרך לא דרך.

הלא כך מעידים העסקנים, שבכל אסיפה וכינוס, ובכל ענין שנוגע לצדקה או לשלום בית, היו מזמינים אותו ומשתמשים בפקחותו, ותמיד היה נענה לבקשתם בשמחה רבה, למרות היותו מתמיד עצום ובעל מדרגה.

ר' דוד מחייב את העסקנים

הנה במיכה כתוב לאמור (ו, ח): הגיד לך אדם מה טוב ומה ה' דורש ממך כי אם עשות משפט ואהבת חסד והצנע לכת עם אלוקיך. הסמך הנביא הצנע לכת עם אלוקיך לאהבת חסד, להשמיענו שגמילות חסד הנעשית באופן של הצנע לכת היא מדרגה גבוהה מאוד של גמילות חסדים

מסוים של חסד, כי לא עסק בגמ"ח כדי להפטר מחובתו, אלא כדי להיות מרכבה לשכינה, מה הוא חנון אף אתה חנון, מה הוא רחום אף הוא רחום.

גמילות חסד של אמת

מדי פעם ניגש היה אל יהודי שהסתבך בחובות ואומר לו: "רואה אני עליך שנקלעת למצוקה בגלל חובותיך; הבה ונתיישב אל השולחן לראות כדת מה לעשות". הוא התיישב עם היהודי וחישב יחד אתו כמה חובות יש לו. יש ונתברר לו שהחובות מגיעים לידי מאה וחמישים אלף דולר. אז אמר לו: "ראה נא, אני לוקח על עצמי לגלגל את כל החובות שנערמו עליך בין הגמ"חים. מהיום אין לך מה לדאוג על אודותיהם. עליך מוטל רק לקחת על עצמך עבודה מסודרת ולהתחיל לחיות את חייך בתבונה וברעת. מדי חודש תחסוך ממשכורתך מאתיים או ארבע מאות דולר ותביאם אלי בשביל פרעון החובות". כולו נרגש היה היהודי נותן את הסכמתו, ויוצא לדרך חדשה.

כך היה מקים אנשים רבים על רגליהם ועוזר להם לפתוח דף חדש ונקי בחייהם. בימינו היו העוסקים בדבר זה בונים ארגון לעצמם, ואף אז היו מעניקים ייעוץ, לא מעבר לזה. ואילו מסר מזמנו וסיכן את כספו והמשיך ללוותם לאורך ימים ושנים כדי להבטיח שאינם חוזרים למקומם הראשון, וכל זה שלא על מנת לקבל פרס ומבלי שידעו מכך בני אדם. מאין לוקחים מדרגות כאלו של גמילות חסדים?

תמיכות למשפחות בערבי חג

בערבי חג היה מחלק למשפחות

ומורה על מהות בעליה.

הרשעים (יומא לה, ב), כך ר' דוד מחייב את העסקנים.

במסגרת עסקנותו מעולם לא הרע לאיש ולא הוציא מפיו מילה רעה על אדם אף לא ברמיזה, אע"פ שהיו לו כל הסיבות לכך. הגר"ח חנוך מעיד: ל"ה שנים למדתי אתו בחברותא והייתי עמו בקשר הדוק, ומעולם לא שמעתי ממנו דבר רע על יהודי.

כשהיו מזמינים אותו לאסיפה, כזכור כדי להשתמש בפקחותו, היה אומר בתום לבו: אבוא לאסיפה כדי שיהיה שם זקן לבן לצורך הענין.

ווי קלוג דארף מען זיין צו קענען זיין

א תמים

דוגמא חיה היה החסיד לאמרת קדשו של הרה"ק מראפשיץ זיע"א: "אוי ווי קלוג דארף מען זיין צו קענען זיין א תמים" [לכמה חכמה זקוק האדם כדי להגיע לתמימות אמיתית]. הן סוחר ממולח היה ומתפרנס מעבודת יד, ויחד עם כן מבין גדול היה בנפש האדם. והרי מסיבה זו הזמינוהו לאסיפות, זקוקים היו לפקחותו כמענה נגד לערמומיותם של אנשי דלא מעלי. ועם כל זה להיות כזה תמים! מהיכן לוקחים תמימות כזאת?

אם נרשה לעצמנו נאמר עליו כך:

מבין גדול היה בפוליטיקה, ועם כל זה מעולם לא נטל בה חלק. רק מי שחיוו בלולים מתורה וגמילות חסדים ומתבטל להשי"ת, רק הוא יכול להגיע למדרגות כאלה.

למדרגות אלה אנו שואפים להגיע, והרי בין כך ובין כך אנו עוסקים מעט בתורה וגמ"ח, שואפים אנו שייעשו יותר בהצנע

הן העסקנות טומנת בחובה תמיד את הסכנה הגדולה לבוא על ידה לידי גאוה, שהרי העסקן רואה את עצמו בונה בניינים ומייסד ארגונים וסבור כאילו כוחו ועוצם ידו עושה את כל החיל הזה, וכמו כן היא טומנת בחובה הסכנה לבוא לידי כעס ומחלוקת, שהרע העסקן נתקל תמיד באנשים שמתנגדים אליו ואינם סבורים כמותו.

המציאות מוכיחה שבדרך כלל הולכת העסקנות יד ביד עם שלושה אלה: גאוה, כעס ומחלוקת. ורבים הם האומרים שאין ברירה אחרת, מה לעשות? הרוצה להתחסד עם אחרים, מוכרח לשלם את המחיר. וכבר ישמעו את העסקן אומר: "איני יודע אם יהיה לי יותר גן עדן מאחרים אם פחות, אבל דבר אחד אני יודע בכיורר, שאם אין עושים אין נכשלים. אני עושה למען אחרים, לכן אני נכשל פה ונכשל שם, והרי זה חלק מן העשיה".

לפיכך נראה דרך כלל את העסקנים מחפשים הכרת טובה מאחרים, וכשתהיה תמורת עשייתם עגמת נפש וכפיות טובה, יתרגזו ויכעסו, עד שנוכל לשמוע אותם מקטרגים על המין האנושי – המין האנושי הוא כפוי טובה, כמה שיעשו בשבילו, תמיד הוא יחזיר בזריקת אבנים...

אולם חסיד זה יוכיח שאפשר להיות עסקן (למי שלא יודע, הוא היה עסקן מן השורה הראשונה. הוא הקים מוסדות ובתי חינוך, אלא שדאג לרשום אותם תמיד על שמותיהם של אחרים כדי שלא ייוודע לאיש שיש לו יד בהקמתם) מסוג אחר. כפי שהלל מחייב את העניים, רבי אלעזר בן חרסום מחייב את העשירים, ויוסף מחייב את

נפטר מחנק, לא ראו עליו שום שינוי. הוא המשיך לעבוד את עבודת היום כאילו לא אירע מאומה. כשעוררו אותו מה עם אנינות, הוציא שערי תשובה והראה שבשבת וי"ט אם כבר סידרו צרכי קבורה, אין דין אנינות ומותר לבוא לבית הכנסת להתפלל. אף לילדים הקטנים הזהיר שלא לבכות, באמרו להם – י"ט היום ואסור לבכות ביו"ט.

אחרי קרוב לג' מעת לעת במוצאי שבת שובה [שחלה אז בג' תשרי], כיון שיצאו שלושה כוכבים בינונים, מיד פרץ בבכי תמרורים, משל שמע את הבשורה בזה הרגע.

כוח שליטתו לא ניתנה להשגת בן אנוש. לא מן השפה ולחוץ כבש את כאבו, אלא גם בפנים בתוככי קירות לבו וחדרי מוחו. הן פרשיות רבות עברו עליו בשנות חייו, אשר טבעה של כל אחת מהן לשבור את נפש האדם לרסיסים, אך הוא נשאר תמיד בשלוות נפשו והמשיך לעסוק בתורה וגמילות חסדים כאילו לא היה.

השליך על ה' יהבו

העיד בפני יהודי על אותו חסיד, שכל פעם ששמע על יהודי שנפלה עליו פרשייה קשה, היה הולך הוא ולוקח אותה על עצמו הן רגשית והן כספית. והדבר בלתי נתפס, שהרי הוא עצמו היה מסובב בפרשיות לרוב, ומהיכן מצא את הכוחות הנפשיים ואת הסבלנות לקחת על עצמו גם פרשיותיהם של אחרים?

אין זה אלא שהשליך את יהבו על ה' באופן מלא עד שלא הרגיש כלל שהוא נושא על עצמו את חבילותיו, וכיון שלא נשא את חבילותיו, אלא שואל היה את ה' מה לעשות

לכת וכדי להיעשות על ידיהן מרכבה לשכינה.

כל דבר שהיה עושה, היה עושה באותה שלוות נפש הנסוכה על פניו. היתה לו אמנם התלהבות פנימית, אך הוציאה רק כשהיה בה צורך. כשלא היה בה צורך, לא היה נותן לה להתפרץ החוצה.

לא מחויק טיבותא לנפשיה

כך צריך להראות יהודי, כל מעשיו נעשים באופן כזה. ההצנע לכת אינו מעלה צדדית. אלא דבר בסיסי הוא שמשתלב עם כל מעשי היהודי. ובכן, מחויבים אנו ללמוד ולהתבונן בזה השכם והערב, כי רק כך נוכל להחזיר עטרת היהדות ליושנה ולהוציא מכל אותה עסקנות קלוקלת שממסמסת את צורת היהדות הטהורה.

לא היה אצל חסיד זה מושג שנקרא "אינו לפי כבודו". מעולם לא רצה שיקיימו את האסיפה אצלו, אלא הטריח את עצמו והלך למקום האסיפה. עד לפני שנים אחדות, בהיותו יהודי תשוש בן שמונים, נוסע היה לחתונות כדי לחזק את החתנים, וכשהיה נוסע, לא במונית מכובדת היה נוסע, אלא מגלגל היה את עצמו באוטובוסים הלוך ושב כאנשים הפשוטים שבעם.

והאלוקים ניסה את ר' דוד

ובענין החלק השלישי "קובר את בניו" המשלים את השנים הראשונים: הן ידוע לכולנו שחסיד זה נתנסה בנסיון קשה מנשוא. וזכור לנו כיום אתמול איך כאשר בליל א' דראש השנה תשמ"ח בנו הרה"ח רבי אביש זצ"ל, אב למשפחה ברוכת ילדים,

והבוטח בה' חסד יסובבנו

יש להדגיש כי אפשר ותתעורר השאלה בלבנות בני אדם: מה עם הפסוק "והבוטח בה' חסד יסובבנו"? אם היה קרוב כל-כך להשי"ת והחזיק באמונתו כל ימיו, איך יתכן שסבל מצרות קשות כאלו לא עלינו?

כמענה לשאלה זו, עלינו להזכיר שוב את הכלל הידוע, שיש והאדם מוכרח לעבור מסכת של יסורים, אם מחמת מזלו, אם מחמת גלגול קודם ואם מחמת חשבון אחר שאינו ידוע לנו. ועם כל זה, בכל שאר הדברים שלא נגזר עליו לסבול בהם, יתקיים בו הפסוק "והבוטח בה' חסד יסובבנו" במלוא משמעותו.

צדיק באמונתו יחיה

התבוננו וראו שאף חסיד זה, אשר כפי האמור פקדוהו צרות רבות וקשות, בענין הפרנסה מעולם לא ידע מחסור. פרנסתו היתה מצויה לו מאז חתונתו ומעולם לא הוצרך לפשוט את ידו. כמו כן זכה לראות דורות ישרים ומבורכים, כאשר בניו ובני בניו הולכים ומתעלים בתורה ובמצוות ושמש הטוב הולך לפניהם. ובר מן דין, היה חי חיים מלאים של שמחה וסיפוק.

ברור ללא ספק שהפסוק "והבוטח בה' חסד יסובבנו" נתקיים בו, למרות כל הצרות שאפפוהו. וכל זה בעולם הזה, ומי יהין לדבר על העולם הבא שמחכה לו, והלא הוא עלה השמימה נקי וצח כמאמר התנא "כל העוסק בתורה וגמ"ח וקובר את בניו מוחלין לו על כל עוונותיו". **יהי רצון שיפעל טוב בעדנו ושכאמת נזכה ללמוד מדרכיו...**

בכל רגע ורגע ועושה את מה שהוא מטיל עליו, ממילא לא הרגיש שום קושי, עד שהיה יכול לטפל גם בחבילותיהם של אחרים באותו אופן.

עבד נאמן לבוראו

בהיותו עבד נאמן לבוראו, לא חלק לבו על המקום ולא התלונן מעולם על מצבו. סיפר הגרי"ח: פעם אחת לאחר לימודנו, היה זה בחצות ליל, שוחחנו יחד בענין פרט אחד מצרה גדולה שפקדה אותו. לפתע נפלט מפיו הביטוי: "פרט זה אינו אלא הקומפוט". התפלאתי, כי ידעתי שמעולם אינו מליץ על מצבו, ואילו כאן אמר ביטוי שאפשר להבין את כוונתו כאילו אומר: "צרותי רבים מנשוא, עד שפרט זה שאתה נחרד ממנו, אינו אלא הקטן שבהן".

ויהי למחרת בבוקר, כבואי לתפילת השחר, המתין לי החסיד בפתח בית הכנסת. בראותו אותי, הסתער עלי בדברי התנצלות: אמרתי בלילה דבר שהיה אפשר להבין ממנו שאני מתלונן על מצבי. חס ושלום! לא לכך התכוונתי. התכוונתי לומר שפרט זה שדיברנו עליו אינו מטריד אותי כלל לרוב קטנותו...

בשנת תשס"ב גילה דעתו בפני עדים נאמנים מה יעשו עמו אם יגיע לזקנה ותינטל ממנו דעתו. בין השאר אמר שאם תינטל ממנו דעתו, רצונו ובקשתו שיביאו אליו ילד פעם ביום ויאמר לו באזניו את י"ג האני מאמין. זו היתה דאגתו היחידה – שחלילה לא יעבור עליו יום בלי להתחזק באמונה. זה נקרא יהודי, יופי של יהודי, תורה וגמ"ח ואמונה ובטחון על כל צעד ושעל.

לע"נ האה"ח יוטא בת נפתלי הירצקא ע"ה

לע"נ האה"ח סעריל (שרה) בת ר' יעקב בן ציון ע"ה, נדבת נכדה הר"ר מרדכי ביניק הי"ו

יום שלישי פרשת לך לך – ט' מר-השון ה'תשפ"א החיוב והזכות לצמצם בהוצאות הבית (חלק א)

תולדותיהם של צדיקים

בשיעור הקודם דיברנו על אודות עבודתו הנשגבה של האי חסידא ופרישא הגה"ח ר' דוד בידרמאן זצ"ל, ובתוך הדברים נזכר שאחד מהחסדים שעסק בהם היה להעמיד אנשים שנסתככו בחובות על דרך המלך. סופר שהיה פועל בתרתי, מצד אחד היה מייעץ לאותם אנשים איך להחליץ מן הסכך, ומצד שני היה לוקח על עצמו את המשך גלגול החובות וזאת בתנאי שמעתה יכלכלו נכונה את צעדיהם ויצמצמו בהוצאות בני ביתם. והלום נודע לי שלא היה מדובר באחד או שנים או עשרה, אלא בהרבה יותר מחמישים בני אדם הידועים לנו שהעמיד על רגליהם.

עוד זאת נודע לי, שמלבד סדר לימודו בערב בהכנת השיעור והרבצת תורה לתלמידים בבוקר, היה לו סדר לימוד קבוע בין ארבע לשבע אחר הצהריים עם גיסו יבדלחט"א הגאון רבי חיים מן ההר שליט"א. ובמשך כל אותן שעות היה שקוע בים התלמוד ולא עונה לטלפונים. ואולם בשעה שבע, היה חוזר באופן קבוע לכל אותם שהתקשרו אליו כדי להיות להם לעזר. אכן, עם שלושה סדרי לימודו מצא לו פנאי לעזור לאחיו מישראל באופן בלתי נתפס.

ויחשבה לו צדקה

ובכן, פועלו זה להעמיד אנשים על רגליהם הוא מהחסדים המועילים ביותר, כי הוא מציל אנשים שלא יזדקקו לקבלת מתנת בשר ודם. ואכן לטובת נשמתו ועלייתה, מן הראוי לחזק ענין צמצום הוצאות הבית על טעמיו ומקורותיו כפי שהוא עצמו היה מראה באצבע בהעמידו אנשים על רגליהם. בפרט נחוץ הדבר בימינו, כאשר ענין זה נעשה זנוח מיום ליום, וכבר תשמעו אנשים הטוענים שמותר לחיות חיים יותר מרווחים ושאמונתם חזקה שהקב"ה ישלח להם כפי הוצאותיהם.

נלבן ענין זה ונעמיד בע"ה את הדברים על דיוקם כדי לבוא לידי התרת הספיקות. תחילה נראה דברים ברורים מספרי חז"ל שאסור לו לאדם שרואה כי הכנסותיו מצומצמות לחיות בפיוזור ולהוציא יותר מכדי הכנסותיו, ולאחר מכן נראה מה נעשה שהדבר לא יעורר לחץ נפשי, אלא להיפך שמחה ושלוות הנפש.

טוב איש יכלכל דבריו במשפט

במסכת חולין (פד, ב) שנינו: דרש רב עזירא, זימנין אמר לה משמיה דרבי אמי, וזימנין אמר לה משמיה דרבי אסי, מאי דכתיב (תהלים קיב, ה) טוב איש חונן ומלוה

לחדור מהרגלו הראשון להתפזר בהוצאותיו.

דבר זה נוגע לכל אחד, כי ההוצאות הולכות וגדולות מיום ליום ומה שהיה אך אתמול "לוקוס" ורק מעטים הרשו לעצמם לקנותו, נעשה היום דבר שנמצא בכל בית בישראל (משל לדבר הוא המזגן, שאך לפני כמה שנים הרשו רק מעטים לקנותו, והיום... היום אין לך בית שאין בו מזגן), ולכן אם לא נתרגל לוותר על דברים שנפשנו חשקה בהם, לא נוכל לוותר על שום דבר וההוצאות רק ילכו ויטפסו.

מעמה של פרישות

ונדייקי שוב: למדנו מדברי דוד המלך ע"ה ומדברי האמוראים בגמרא, שהטעם שאנו צריכים לכלכל דברינו במשפט איננו מסיבה טכנית בלבד כדי שלא נסתבך בחובות, אלא עיקר הטעם כדי להיות אדם יותר שלם. ולכן אפילו יובטח לו לאדם מפי אליהו הנביא ז"ל שלעולם לא יסתבך בחובות, מוטל עליו להתרגל שלא לקנות את כל מה שלבו חושק, כי הקונה כל מה שלבו חושק נעשה אדם מגושם ורחוק מאוד מלהקרא בשם אדם, מה שאין כן הפורש את עצמו מעט ואינו להוט אחר תאוותיו, כי אע"פ שאינו פורש ממ"ט שערי היתר כדרכי הפרושים הגדולים, מכל מקום מקבל הוא צורת אדם ונקרא איש טוב.

ועוד זאת למדנו מדברי המסילת ישרים שיש בזה גם משום פרישות משערי איסור, כי מי שלא ילמוד לפרוש משערי היתר לא יוכל לאחר מכן לפרוש משערי איסור, ולעניינינו מי שלא יתלמד לפרוש מתאוות לבו כשיש לו הכנסות מרובות, לא

יכלכל דבריו במשפט - לעולם יאכל אדם וישתה פחות ממה שיש לו, וילבש ויתכסה במה שיש לו, ויכבד אשתו ובניו יותר ממה שיש לו, שהן תלויין בו והוא תלוי במי שאמר והיה העולם.

טוב איש הוא מי שמתקרב להיות אדם שלם, דהיינו מי שמתנהג כאדם ובעקבות כך כל הסובב אותו מתנהג כשורה. אמר לנו דוד המלך ע"ה שיש שנים שנקראים "טוב איש", האחד הוא מי שחונן ומלווה לאחרים, והשני הוא מי שמכלכל דבריו במשפט.

והודיע לנו האמורא בשם תלמידי דרב בביאור הלשון "מכלכל דבריו במשפט" שהוא מי שחי בחשבון מדוקדק הוצאות כנגד הכנסות ומחלק בין הוצאותיו השונות. וביאר שלענין אכילה ושתייה יש לו לאדם להוציא פחות מכפי שיש לו, ופירש רש"י "הוא עומד על צרכיו ולא בכל תאות לבו", וטעם הדבר כדי שיתרגל שלא למלאות תמיד כל תאות לבו, כי אם לא יתרגל בכך, שמא יבוא יום ויתמעטו הכנסותיו ולא יוכל לוותר על מילוי תאוותיו.

בדומה לזה כתוב בספר "מסילת ישרים" שכדי להיות אדם צריך האדם להתרגל אע"פ שיש לו ממון די והותר שלא לקנות כל מה שענינו רואות ולבו חושק, כי אם לא ירגיל עצמו לפרוש משערי היתר, לא יוכל אחר-כך לפרוש משערי איסור.

ואם בדרך כלל סבורים אנו שכוננת הדברים שלא להגיע לאכילת מאכלים אסורים או לשאר תאוות אסורות, וכפי שאמרו חז"ל "משום לך לך אמרינן נזירא לכרמא לא תקרב", דברי המסילת ישרים ברור מללו שבכלל זה שלא יגיע למצב בו לא יינטלו ממנו האמצעים שהיו לו ולא יוכל

פי שצריך כל אדם לצמצם יציאותיו, אל יצמצם בהוצאת יו"ט, וצריך לכבדו ולענגו כדרך שמענג ומכבד השבת.

אזהרת ה'חפץ חיים' – רבים חללים הפילה

וזה מה שהביא את מרן ה'חפץ חיים' זצ"ל לעורר על כך בביאור הלכה (שם), וזה לשונו: ואל יצמצם בהוצאת יום טוב - אבל בשאר הימים צריך כל אדם לצמצם בהוצאותיו [טור], ומקורו מהא דאיתא בגמרא מזונותיו של אדם קצובים לו מראש השנה וכו' ופירש רש"י לזוהר מלעשות יציאה מרובה שלא יסיפו לו אלא מה שפסקו לו עכ"ל.

והוסיף ב'ביאור הלכה': וזהו תוכחת מרובה על זמנינו שבעוונותינו הרבים הרבה אנשים עוברין על זה ולא ישימו לב איך להתנהג בהוצאות ביתם להרחיק דברים המותרים, ורבים חללים הפילה הנהגה הרעה הזו, שמביאה את האדם לבסוף על ידי זה לידי גזל וחמס וגם לחרפה וכלימה.

הנה מצאנו בדברי ה'חפץ חיים' טעם נוסף לסיבת האיסור לחיות שלא בחשבון, והוא שמתוך כך יבוא האדם לידי גזל וחמס. הן כמה פעמים אנו מתפלאים על בני אדם שמתנהגים בענייני ממון שלא כהלכה, היתכן – אנו שואלים – והלא מוכרים הם כאנשים יראים ואיך הגיעו לידי כך? אחת התשובות לכך היא זאת, כשהאדם נקלע למצוקה כלכלית כתוצאה מחוסר חשבון בניהול הוצאות הבית, עד שאינו רואה שום

יוכל לפרוש מהן בבוא היום כשיהיו לו הכנסות מועטות.

עכ"פ היסוד ברור שהאדם מחויב להזהר להוציא פחות ממה שהוא מכניס, ומה שאמרו שלאחרים יש לו לאדם ליתן יותר מכפי הכנסותיו, הוא יוצא מן הכלל שיש ללבנו בבוא מועד, וכן מה שאמרו הוצאות שבת ויו"ט והוצאות ת"ת אינן מן המניין ולוו עלי ואני פורע, וכן הלאה, אף זה יוצא מן הכלל. אבל תחילה לכל צריך להכיר היטב את הכלל, והכלל הוא שהאדם מחויב לצמצם את הוצאות אכילתו ושתייתו עד שתהיינה מועטות מהכנסותיו, ואפילו הוצאות הלבוש שמותר להן להיות כפי הכנסותיו, אסור שתהיינה בכל תאוות לבו, אלא כפי הראוי לו כדי שלא יתבייש כמו שפירש רש"י בחולין שם.

עיין בהוצאה לעומת ההכנסה

ראו נא מה שכתב הגאון רבי יעקב עמדין זצ"ל בסידורו: "עיין בהוצאה לעומת ההכנסה, וזכור לקנות צרכי בעת הזול, וסדר ההוצאה הוא חצי פרנסה"⁴. הוי אומר: על האדם להקפיד לחשב הוצאתו אם הוא פחות או יותר מהכנסתו, להיפך ממה שנהוג היום להוציא כפול משיעור ההכנסות. ומוסיף שהעיון והחשבון בזה הינם חצי הפרנסה.

אף הטור כשכתב בענין יו"ט שאין לצמצם בו בהוצאות, הקפיד להזכיר שבשאר הימים מחויב האדם לצמצם בהוצאותיו. וזה לשונו (סי' תקכ"ט): ואף על

⁴ להעיר שהמשפט האחרון מקורו טהור מספר 'מבחר הפנינים' לרבי ידעיה הפניני ז"ל. יש המייחסים הספר לרבי שלמה ׳ן גבירול ז"ל.

[הפחות כהמכובד, והמכובד כאחד מעשירי העם], כדי שיתראה לחשוב ומכובד לעיני חבריו. והאדם הולך אחר עצתו, מרגיל את עצמו בזה, עד שבהמשך הזמן הוא נעשה מוכרח לזה להתנהג כדרך הגבוהים, ואחר-כך אם תזדמן לו שנה או שנתיים שאינו משתכר לפי ערך ההוצאה אשר הרגיל את עצמו בזה, מצא לו היצר מקום להטעות אותו ולפתותו לגזול ולחמוס, ולהיות לווה רשע ולא ישלם, כדי להתנהג באופן הראשון שלא יתבזה לעיני חבריו שבעיר, וברבות הזמן נעשה גולן וחמסן שאינו חושש כלל לחיי נפש חבריו.

איזהו חכם הרואה את הנולד

וממשיך ה'חפץ חיים': גם פעמים רבות הוא מביא את עצמו לידי סכנה על ידי זה, שנחלה מרוב הדאגה על-ידי הקלון והכלימה שיש לו מכל עבריו מסביב, כי תחת מעט הכבוד אשר הנחילו היצר הרע מתחילה על-ידי הנהגתו, ינחילהו עתה משנה כפליים קלון, אשר הכל מבזים אותו עבור דמיהם, וזהו עונשו בעולם הזה, מלבד עונשו השמור לו לעולם הבא עבור עון הגזל.

אבל כבר אמרו חז"ל 'איזהו חכם הרואה את הנולד', דהיינו שצריך האדם אפילו בעת שהוא תקיף במצבו, להתבונן תמיד בתהפוכות הזמן המצוי מאוד בעוונותינו הרבים ושלא להתנהג בענייני הוצאות ביתו רק בדרך אמצעי לפי מה שהוא אדם ולפי המקום...

ומסיים שם: ומתוך אלו המותרות רבו בזמנינו הוצאות הנישואין במלבושיהן, עד שרבות בנות באות לידי בזיון בהגיען לפרק

דרך לצאת מן הסבך ונלחץ אל הקיר, מוחו מסבב אותו למצוא היתרים דחוקים ולהכשל בגזל גמור.

ומסיים שם בביאור הלכה: והרבה סיבות יש שגורמים להנהגה רעה הזו, והסיבה הגדולה שבכולן הוא על-ידי הנשים שדעתן קלות ואינן רואות הנולד, ואשרי למי שיאמץ לבבו ולא ישגיח לפיתויים וינהל הוצאות ביתו בחשבון כפי ערך הרוחתו ולא יותר, ועיין בקונטרס 'שפת תמים' פרק ה' מה שכתבנו בזה.

משל לעוף שמתפתה מהמוזן שבמצודה

בקונטרס "שפת תמים" (שם) מבאר ה'חפץ חיים' שזו אחת הסיבות הגלויות למה שבני אדם נכשלים בזמנינו בעון הגזל, וזה לשונו: ריבוי ההוצאות ומותרי המלבושים שנעשו קבע בעוונותינו הרבים, ודין גרמא לנו בזמנינו כל הצרות וכל התלאות, מבפנים ומבחוץ. ובתחילה כשמרגיל האדם את עצמו בזה, אינו מתבונן על אחריתו. והיצר הרע מתנהג עם האדם בזה כצייד המשליך מזון במצודה לעיני כל בעל כנף, אשר מרוב רצונה אחר האכילה, וממיעוט דעתה, אינה מבטת כלל במצודה הפרוטה, וכשנכנסת שם, שוב ניצודה ועומדת, ומוכנת לשחיטה.

כן הוא בענין זה, שבתחילה כשהקב"ה מזמין לאדם מעות בחסדו, כדי שיוכל להחיות את נפשו בזה, וגם לפרוע מזה חובות הבורא כצדקה וגמ"ח והחזקת התורה, וכדומה לזה, היצר הרע בא ומסיתו שעתה נאות לו להתנהג בענייני הוצאות הבית והמלבושים במעלה הגבוה מערכו

זאת כהלכה פסוקה, שהרי ה' חפץ חיים' לא הביא דברי מוסר במשנה ברורה וביאור הלכה, את כל דברי המוסר שלו הביא רק בספרי מוסר שלו. ואכן הדבר פשוט שזו היא הדרך שהאדם מחויב ללכת בה מצד הדין, כי כל דרך שיכולה להוליך את האדם לאיסורי גזל וחמס, היא דרך פסולה בתכלית ואסור לדרוך בה.

השבע לעשיר אינו מניח לו לישון

והנה ברצוננו לעקור את ההרגל הישן שלנו לקנות מכל הבא ליד בלי חשבון, עלינו להכיר תחילה מה גורם לו לאדם לחיות כך ולא להסתפק במה שיש לו. והנה הגר"ח קנייבסקי שליט"א בספרו "אורחות יושר" (קנאה – כה) הביא ביאור נחמד ממרנא ה'חתם סופר' זיע"א שיוכל לנו להיות לעיניים בדבר זה, וזה לשונו: אמרו בשם ה'חתם סופר', מה שכתוב (קהלת ה, יא) מתוקה שנת העובד אם מעט ואם הרבה יאכל, וְהַשְׁבַּע לעשיר אינו מניח לו לישון (הפירוש הפשוט הוא שבעוד העני חי את חייו בנעימים מפני שהוא מסתפק במועט, העשיר אינו מצליח אפילו לישון מחמת שבעו, אך ה'חתם סופר' פירש שהפסוק מרישא לגמירא עולה על העני, הכוונה שבאמת היתה צריכה להיות מתוקה שנת העובד, אם מעט ואם הרבה יאכל, רק השבע לעשיר, רוצה לומר מה שיש לעשיר שבע, זה אינו מניח לו לעני לישון, וזה מה שאיכפת לו.

הנה כי כן, הקנאה היא זו שאוכלת כל חלקה טובה וממיטה אסונות על משפחות

נישואיהן. אב ואם בוכים ומבכים, ואין להם מושיע. וכהנה רעות רבות וצרות שעוברים על ראש העניים. ומי גורם לכל זה אם לא ריבוי הוצאות ומותרים המלבושים שנעשו קבע בעוונותינו הרבים, שגורמים בזה רעה לעצמם בזה ובבא, וגם לכל העולם כולו.

אוכל ושותה כפי ממונו והצלחתו

וראיתי בספר "שפת מלך"⁵ שדייק בלשון הרמב"ם (הלכות דעות פ"ה ה"י) "תלמיד חכם מכלכל דבריו במשפט, אוכל ושותה וזן את אנשי ביתו כפי ממונו והצלחתו", כי לכאורה תיבת "והצלחתו" אין לה משמעות כאן. אך כוונת הדברים שגם אם יש לו לאדם עכשיו פרנסה ברווח, כל שהוא רואה שישנה ירידה ברווחיו, יש לו להבין שמן השמים רוצים שיצמצם בהוצאותיו ולקנות פחות מן הרגיל.

דבר זה נוגע מאוד בייחוד בתקופה זו, כאשר רואים בחוש איך כלכלת העולם נמצאת בכי רע ורבים מאבדים את מקור פרנסתם או עכ"פ רואים ירידה בהכנסותיהם, כי מזה על כל אחד להבין שמוטל עליו לצמצם בהוצאותיו.

על האדם להבין שהקב"ה נתן לו את פרנסתו באופן שיישאר אצלו תמיד יותר ממה שהוא מוציא, ולכן אם יבזבז את כל כספו עבור תאוות לבו, לא יוכל אח"כ לבוא בתלונה על ה' ח"ו מדוע הפילו לבור, כי לא הקב"ה הפילו, אלא הוא הפיל את עצמו על-ידי שבזבז את כספו בלי חשבון.

ויש לדעת שאם ה' חפץ חיים' התריע על כך בביאור הלכה, הרי זה מפני שראה

⁵ להגאון רבי שלמה קורח זצ"ל מגדולי חכמי עדת תימן ותלמיד הרבה מגדולי דור הקודם, אב"ד בני ברק.

אשרי מי שמכלכל דרכיו במשפט

ראה זה נוסח אזהרתו של הגר"ח קנייבסקי שליט"א בספרו (שם): ויש הרבה אנשים בדורנו בעוונותינו הרבים שחיים בלי חשבון וכל מה שרואים אצל אחרים מוכרח להיות גם אצלם, ועל ידי זה נכנסים לחובות בלי חשבון עד שבסוף נתקעים באלפי חובות ונאלצים למכור את ביתם או לנסוע לחו"ל וכו' ויש מהם שסופם רע ומר כידוע ר"ל, וכל זה בא על ידי שלא כלכלו את ביתם במשפט ההוצאה על-פי ההכנסה ולא יותר, ובדרך כלל זה נגרם על ידי הנשים שדעתן קלה וכל מה שרואים אצל אחרים רוצים, והבעל אינו יכול לעמוד בלחץ וכו' והכל בא מקנאה, ואשרי מי שמכלכל דבריו במשפט ואינו מתפתה מפיתוי הנשים ואינו מוציא רק כפי היכולת ואינו הולך אחר ה'מודה' הארורה שזה בא מגוים ויושבי קרנות, ובעוונותינו הרבים הרבה משלנו גם כן נתפסים בזה ואשרי מי שענינו בראשו.

ברח מן החובות כבורח מן האש

ועוד הביא שם דברים מבהילים בשם מרן ה'חזון איש' זצ"ל, וזה לשונו: ויש לברוח מחובות כבורח מן האש, כמו שכתב מרן ב'קובץ אגרות' (ח"א סי' כ'): ליהרהר מאוד שלא ללוות כסף משום אדם. ושם (ח"ב סי' י"ב): לפלא בעיני שהנך מחזיק במידת הפזיזות כל-כך, שבשביל יום אחד כבר הוכרחת לבטל ולפרוץ בגדר לשלוח יד בהלוואות המשחית את אצילות הנפש וגורם בושה לעצמך ולאחרים, מוטב לנהוג בדרכה של תורה יום או יומיים ולקיים כל המרעיב עצמו כדי שתשרה עליו רוח טהרה כו'.

יכולים אנו למצוא דוגמאות בלי סוף

רבות מישראל. בתחילה יסתכלו האנשים אנה ואנה לראות מה יש לשכניהם וידידיהם, ובסוף יאמר כל אחד לעצמו: הן לכולם יש בית כזה, לכולם יש רכב כזה, לכולם יש טלפון כזה, וכי אני צריך להיות המסכן של העיר?! וכך בא כל אחד ומוסיף שמן למדורה, ויוצא ממנה העגל הזה, כאשר סטנדרט החיים עולה מיום ליום ואין איש מרשה לעצמו לסגת לאחור.

הקנאה מוציאה את האדם משני העולמות

לא לחינם אמרו חז"ל שהקנאה מוציאה את האדם מן העולם, ופירשו המפרשים שהיא מוציאה אותו הן מן העוה"ז והן מן העוה"ב, אלא מפני שהקנאה גורמת לו לאדם לאבד צלם אנוש ולבוא רח"ל לעבירות חמורות ביותר כפי שנתבאר. רגילים אנו לחשוב שהקנאה המוציאה את האדם מן העולם מתארת רק אדם שמתהלך ממורמר ועיניו יוצאות לו מחוריהן בראותו את חבירו מקבל משרה מכובדת והוא נותר לשבת מאחור, או בראותו את חבירו מצליח בפרנסתו או בהקמת דורות ישרים ומבורכים וכן הלאה. אך שלמה המלך ע"ה לימדנו, שיכול האדם להתהלך שמה וטוב לב, ואעפ"כ יסבול ממחלת הקנאה אשר תוציא אותו מן העולם. והיינו כפי שנתבאר, כי אם האדם הולך וקונה דברים שאינו זקוק להם רק מפני שראה אותם אצל אחרים, הדבר ברור שהוא סובל מקנאה בדיוק כמו הראשון, אלא שתחת אשר יתהלך אבל וחפוי ראש בראותו שאין לו מה שיש לאחרים, הוא הולך וקונה לעצמו את כל מה שהוא רואה אצל האחרים.

משליך את עצמו לבור שיהיה לו קשה מאוד לצאת ממנו. בדרך כלל יצטרך לקחת הלוואות מן הגורן ומן היקב כדי לקנות את מה שחמדו עיניו, וכשישאלו אותו איך יפרע אותן, יאמר בלחש כמה מאמרי חז"ל שלא במקומם בגלותו פנים בתורה שלא כהלכה ויעלה על דרך המוליכה לשאול תחתיה רח"ל.

ליהי ידוע שאפילו אם אשתו ובני ביתו של אדם צועקים יומם ולילה: למה לנו להיות שונים מאחרים? כולם נוסעים לנופש, למה אנחנו לא? אסור לו להתפתות מהם. ואע"פ שאמרו חז"ל שלאשתו ובניו צריך האדם לתת יותר מהכנסותיו, היינו רק כדי כבודם העצמי שלא יתבזו בעיני הבריות, כי על זה אמרו שהוא צריך להתאמץ יותר מכפי יכולתו, אבל בוודאי אין המדובר על מותרות שכל הרצון להשיגם נובע מקנאה. איך מותר לו לאדם לבזבז כמה אלפי דולר בכמה שעות ולאחר מכן להתהלך חודש ימים ולשאול מאין יבוא עזרי?

הנחת הדעת רק באמצעות התשובה הנכונה

הן ודאי שהאדם מחויב להניח את דעתם של אשתו ובניו כפי שהוא מחויב להניח את דעת עצמו, אבל למה יניח את דעתו בכניעתו להם, הלא יתן בזה רשות לקנאה המשחתת להשתלט על חייו וחיי בני ביתו. כמו כן לא יענה להם לומר אין לי כסף, כי אף זה אינו התשובה הנכונה ואף זה יוביל למקום בלתי טוב, שהרי יגרום לנפשות בני ביתו להתמרמר, וכשהן יהיו ממורמרות הן יחפשו דברים אחרים כדי להרגיע את עצמן ומי יידע לאן זה יוביל אותן.

על פזיזותם של אנשים בדורנו אשר מוצאים מכספם בלי שום חשבון. דוגמא אחת היא מה שמתחשק להם לבני אדם לנסוע על קברות צדיקים באמצע השנה ובלי לחשוב פעמיים מוציאים כמה אלפי דולר עבור מימוש רצונם. זכורני לפני כמה שנים אצל האדמו"ר מוויזניץ-מאנסי זיע"א שיצאה הודעה מביתו שכל מי שנסע לליזענסק אינו יכול לקבל מקופת הקמחא דפסחא. ומה נדבר על חדשי הקיץ, אז מבזבזים בני אדם כספים לרוב בשביל להתהלך בארץ והם עצמם אינם יודעים איך יכסו את חובותיהם שהם לוקחים על עצמם.

רקב עצמות קנאה

שלמה המלך גילה לנו בחכמתו שכל הוצאות אלו ודומיהן נובעות מהקנאה המפעפעת בתוכנו כארס של עכנאי. ראינו אצל אחרים והתחשק לנו גם. כשהאדם מקנא במה שרואה אצל אחרים, יש לו שלושה אופנים להתמודד עם קנאתו: האופן הראשון הוא להשריש בלבו האמונה שהקב"ה נותן לו כל צרכו ושם לא נתן לו כסף בשביל דברים אלו שהוא רואה אצל אחרים, סימן הוא שאינו זקוק להם. האופן השני הוא לומר לעצמו רוצה אני אך איני יכול, אך אז יתהלך ממורמר ומדוכדך. והאופן השלישי הוא לומר לעצמו רוצה אני ואני יכול להשיג גם. למה לי להתמרמר? אלך לקנות לעצמי גם והכל על מקומו יבוא בשלום.

מודיעה לנו התורה הקדושה שאם נבחר באופן השלישי, נבוא לידי חולי באותה מידה ממש שנבוא לידי חולי כאשר נבחר באופן השני. הבחור באופן השלישי

ההליכה בדרך זו תנעים לנו את חיינו ועל ידה נשיג עונג רב ונזכה הן לעולם הזה והן לעולם הבא.

ואפילו אם הילדים בוכים ואינם מרפים, צריך לטפסף בהם את התשובה הנכונה יום אחרי יום, עד שהיא תקנה שביתה בלבם. כך חי יהודי אמיתי, כך חי חכם אמיתי, איזהו חכם הרואה את הנולד.

אם תשובה זו תשתרש בנפשנו היטב, כשנבוא לאחר מכן לדון בפרטי הדברים מה מותר ומה אסור, תהיה הסתכלותנו ממקום בריא ונכון ולא יהיו טכניים בלבד.

על האדם לענות לעצמו ולבני ביתו את התשובה הנכונה והאמיתית בלבד, והיא: אין אנו זקוקים לכל אלה, אין הם שלנו. הקב"ה מספק לנו את כל צרכנו ואין חסר לנו מאומה. לא מפני שאין לנו את היכולת איננו קונים את אלה, אלא מפני שאין אנו זקוקים להם. אפילו אם היתה היכולת נתונה בידינו לקנותם, לא היינו קונים אותם, כי טוב הוא לנפשנו ולנשמתנו לכלכל את דברינו במשפט ולהרגיל את עצמנו לחיות בפרישות, הן מפני שכך נהיה אנשים יותר טובים והן מפני שכך לא נתפתה ליפול בחובות ולא נבוא לידי גזל וחמס.

לזכות החתן משה בן שיינדל טעמא, הכלה טראני בת ציפורה לאה
נדבת אביו הר"ר מענדל מאיר טופר הי"ו

יום רביעי פרשת לך לך – י' מר-חשון ה'תשפ"א

החיוב והזכות לצמצם בהוצאות הבית (חלק ב) – הדרך הממוצעת בין פזרנות לכילות

שהרמב"ם מביא היא תכונת הנדיבות שהיא התכונה הממוצעת בין הפזרנות והכילות, ומבאר הרמב"ם שאם רואה האדם שהוא נוטה יותר מדי אל הפזרנות, יש לו להרגיל את עצמו לקמץ יותר מן הרגיל כדי שבסוף יעמוד על הדרך הממוצעת, ולאידך גיסא אם רואה האדם שהוא נוטה יותר מדי אל הכילות, יש לו להרגיל את עצמו לפזר מכספו לאחרים יותר מן הרגיל כדי שבסוף יעמוד על הדרך הממוצעת.

ראשית אנו לומדים מדברי הרמב"ם שהמפזר יותר מדי או מקמץ ידיו יותר מדי, אין זה נחשב לו כהתנהגות בלתי נכונה בעלמא, אלא זה נחשב לו כתכונה חרוטה בנפש המעידה על חולי הנפש זקוקה לרפואה.

תכונות מגונות שאינן תלויות

במעמדו של אדם

אמנם כן, כאן יש מקום לשאול: מדוע לא התנה זאת הרמב"ם בגודל רכושו של האיש? הא תינח הכעס והעדר הרגשת הבזיון או העזות והביישנות, שבוודאי אינן תלויות כלל בגודל רכושו של האדם, אבל הפזרנות והכילות לכאורה צריכות להיות תלויות בכך. ומדוע לא יאמר הרמב"ם שאם

איזוהי דרך ישרה שיבור לו האדם בהלכות דעות שביד החזקה וכן בשמונה פרקים אותם הציב הרמב"ם כהקדמה לפירושו על מסכת אבות, מאריך הרמב"ם לבאר שעל האדם לרכוש לעצמו תכונות ממוצעות שהן מרוחקות באופן שווה בין שתי הקצוות. לפנינו כמה מהדוגמאות שהוא מביא לכך: הסבלנות, שהיא ממוצעת בין הכעס והעדר הרגשת הבזיון. בושת פנים, שהיא ממוצעת בין העזות והביישנות.

מצד אחד צריך האדם להיות עז – הוי עז כנמר ולא יתיביש מפני המלעיגים עליו, ומצד שני צריך האדם להיות ביישן, כי עז פנים לגהינום. על כן צריך הוא לרכוש תכונה זו שנקראת בושת פנים שהיא ממוצעת בין השתים, כך שיוכל לעורר את נפשו כל פעם לפי הצורך.

ומבאר שם הרמב"ם עוד שמי שנוטה לאחת הקצוות, צריך לפעמים להטות את עצמו בהתנהגותו כפי הקצה השני במשך תקופה מסוימת, וכשתעבור אותה תקופה ירפה מעט ואז יעמוד על הדרך הממוצעת.

הפזרנות והכילות מתחלואי הנפש

ולענייננו, אחת מן הדוגמאות

הכסף שהוא מוציא או שסכום הכסף נחוץ לו יותר מהחפץ. וברוב המקרים תושפע החלטתו מהרגש שלו. ולמשל אם בדיוק קיבל אז סכום כסף גדול באופן בלתי צפוי, ירגיש שמזלו התרחב ויקנה את מה שחשקה נפשו בלי לחשוב פעמיים. ומאידך, אם בדיוק גילה אז שיצא לו כסף רב מהבנק, יעורר מהומה ולא יתן לקנות מאומה. "בתקופה הקרובה אין קונים כלום" – יאמר לבני ביתו – "אף לא נעליים לבני הבית". ומציאות זו רעה חולה היא, כי על האדם מוטל להשליט את המוח על הלב ולא לקבל את החלטותיו על-פי הרגש.

הן נוכל לראות דבר פלא, אחד מהפלאים הגדולים שבעולם, איך כל משפחה ומשפחה יש לה דברים שעליהם אינה מוותרת יהיה מה שיהיה. וכבר תראו משפחות הנוטלות מן הצדקה, שבכל התחומים יחיו בצמצום, אבל על מלבושי הילדים לא יוותרו בשום אופן, לילדים יקנו את המלבושים היקרים והמעודכנים ביותר, ולעולם לא יעלה על דעתם לקחת עבורם ירושות. כעין זה תראו משפחות שאמנם מצמצמות במיני המאכלים ובמלבושי הילדים, אך בשום אופן לא יוותרו על עוזרת בית שתבוא לנקות את ביתם מדי שבוע בשבוע, אע"פ שהדבר עולה להם בדמים מרובים.

ללמדנו בא שהחלטת האדם להוציא כסף בשביל דבר מה או לא להוציא, מתקבלת אצלו תמיד לפי רוב חשיבות הדבר, ולכן כל משפחה תוציא את הוצאותיה לפי סדר העדיפויות שלה. ומזה נבין שאם סדר עדיפויותיו של אבי המשפחה אינו בנוי בטוב, מצד אחד הוא מוציא את

רכושו של אדם קטן והכנסותיו מועטות, הכליות טובה בעבורו ותבוא עליו ברכה על שמקמץ את ידיו, כי בכך הוא עוזר לעצמו ולבני ביתו ואף גם לכל קרוביו וידידיו שלא יצטרכו לתמוך בו כספית בבוא עת נישואי הצאצאים. ולאידך גיסא, אם רכושו של אדם גדול והכנסותיו מרובות מה רע אם יתפור מעט? מה רע אם יערוך חתונת מלכים שתנקר את עיני האנשים, והלא הוא שוכב על דינריו זהב ולא ירגיש כלל שהוציא מאה אלף דולר מכיסו?

אכן הרמב"ם רופא הנפשות לימדנו בזה, שהפזרנות והכילות כמותן ככעס ועזות, וכמו שהכעס והעזות הן תכונות מגונות בלי שום קשר למעמדו של האיש, כך הפזרנות והכילות הן תכונות מגונות מעצם טבען בלי שום קשר למעמדו או לרוב עשרו של האיש. ולכן אם יש לו לאדם באשר הוא את תכונת הפזרנות או הכילות, יבין מזה שיש לו חולי בנפשו ויעשה הכל כדי להפאותה ולהגיע אל התכונה הממוצעת שהיא הנדיבות.

דבר זה נוגע לכל אחד מאתנו, לא רק למי שנמצא בקצה אחד עד הסוף ממש ולא רק למי שהסתבך בחובות, אלא כל אחד כשמתיישב לדון אם להוציא איזו הוצאה אם לאו, עליו לבחון היטב את תכונת נפשו, ואע"פ שיש לו כסף לרוב, **יבדוק היטב אם הוצאה זו תיחשב כפזרנות יתירה המשחחת את הנפש אם לאו.**

בניית סדר העדיפויות

ונבאר יותר: בדרך כלל כשהאדם רוצה לקנות איזה חפץ, הוא נעמד בפני התלבטות האם החפץ נחוץ לו יותר מסכום

לו, ואוכל פת חרבה, והשני לעומתו דר בבית רחב ידיים ואוכל בשר ושותה יין, ושניהם מגיעים לאותה מידה של יישוב הדעת, ואין זה מוכיח על חולי הנפש, אלא על כך שנפשותיהן שונות וכל אחת זקוקה לצרכים אחרים.

לכל גויה וגויה די מחסורה

וממשיך שם בספר המספיק: והוא יתעלה יודע צרכיו של כל אדם, והוא היודע אם פלוני מצטמצם ומבקש ממנו רק את הדרוש לו, או דברי מותרות להתייחר בהם. ולכן תיקנו חז"ל בתפילה למי שאין זמנו ומצבו מתירים לו אלא רק ראשי דברים וקיצור תפילה, שתהא כך (ברכות כט, ב) "צרכי עמך ישראל מרובין ודעתן קצרה, יהי רצון ורחמים מלפניך ה' שתתן לכל אחד ואחד כדי פרנסתו ולכל גויה וגויה די מחסורה והטוב בעיניך עשה".

רבינו אברהם בן הרמב"ם פירוש אותה תפילה כך: "צרכי עמך ישראל מרובין" – כל אחד וצרכיו שלו. "ודעתן קצרין" – ולכן אם לא יקבלו את כל צרכיהם, נפשותיהן לא תהיינה מיושבות ולא יוכלו לעבדך בלבב שלם. "יהי רצון שתתן לכל אחד ואחד כדי פרנסתו ולכל גויה וגויה די מחסורה" – לפי מה שאתה יודע ולא לפי מה שנדמה לו לאדם.

והדברים נפלאים, כי הנה כאשר יש לו לאדם בביתו נפשות מיוחדות הזקוקות למרחבים מיוחדים או לכלים מיוחדים וכדו' בשביל בריאות נפשם, אז כל אחד מבין מאליו שאין שום חסרון בקניית אותם דברים, שהרי הם נחוצים לנפשות בני ביתו כלחם ומים. אולם כאן גילה לנו רבינו

ממנו על דברים שאינם נחוצים מפני שחשקה נפשו בהם, ומצד שני הוא מצמצם בדברים נחוצים אשר בני ביתו זקוקים להם ביותר וגורם בכך שבני ביתו ירגישו מחסור ונפשם עליהם תתערער, הרי זה סימן שיש לו חולי בנפשו (אין להרתע או להפגע מלשון זה, כי לכולנו יש חולאים בנפשותינו המתבטאים בתכונות שאינן ממוצעות כדברי הרמב"ם).

ולכן כשישים האדם אל לבו שסדר עדיפויותיו אינו בנוי נכון, יבין מזה שעליו להתחיל להתנהג אחרת, לא מפני שתוצאות התנהגותו יכולות לגרום לאסונות לו ולבני ביתו, אלא מפני שסימן הוא שנפשו חולה ועליו לרפאותה, ועל-ידי שישנה את התנהגותו ויתחיל לפתוח את ידו כשצריך לקנות דברים נחוצים ולקמצה כשמתחשק לו לקנות דברים מיותרים, תתרפא נפשו, זאת על-פי הכלל הידוע שהאדם נפעל לפי פעולותיו.

אין הנפשות שוות

אכן לענין בניית סדר עדיפויות נכון, ברור הדבר שהדבר משתנה מאדם לאדם, כי אין האנשים שווים בהצטרפויותיהם. וכך הוא להדיא בדברי רבינו אברהם בן הרמב"ם בספרו "המספיק לעובדי ה'", וזה לשונו: עליך להבין שלא כל אדם יכול לסיבת מזגו וטבעו להסתפק באכילת פת חרבה ולבישת מלבוש גס, אלא יש מי שמוכרח מחמת מזגו ומצבו ללפת את פתו בבשר וללבוש בגדים בינוניים, ממש כשם שהאחרים צריכים רק פת חרבה ובגד כותנה וצריך דל להתגורר בו. הוי אומר: יתכן שיהיו שני אנשים אשר האחד דר בצריף דל שבקושי שם בית

לאין ערוך, שהרי כך תהיינה נפשות בני ביתו בריאות וחזקות ויוכלו לעבוד את ה' בשמחה ובטוב לבב, ובוה יקנה לעצמו קנין נצחי, ואיך יחליף עולם נצחי בעולם עובר.

וגילה לנו רבינו אברהם בן הרמב"ם שהעבודה אינה קלה, כי היות שאין צרכי נפשו של זה דומים לצרכי נפשו של זה, צריך האדם לשקול היטב כל פעם בטרם הוא הולך להוציא איזו הוצאה, האם הדבר באמת נחוץ לו לצורך נפשו או לא, ולא יוכל לעשות ויתורים לעצמו, כי אם לא יספק האדם לנפשו את הדרוש לה, זה בסוף יתפרץ במקום אחר ויצטרך לרחמים מרובים שלא לבוא לידי כעס רח"ל.

אין האדם רשאי להשוות עצמו לאחרים

ומעתה נבין כמה חולים הם דרכי בני אדם לקנות מה שרואים אצל אחרים. ראובן רואה ששמעון קנה שטריימל חדש, פארו חבוש על ראשו. אומר הוא לעצמו שכבר הגיע זמנו לקנות אף הוא שטריימל חדש – "הלא שמעון הוא בן גילי, ואם הוא קנה, אף אנכי צריך לקנות". לא, אינך זקוק לשטריימל חדש. "מה?! אני איני זקוק לשטריימל חדש?! במחילה ממכם השטריימל שלו היה נראה טוב ממני עשרת מונים, ואם הוא קנה, קל וחומר שאני צריך לקנות", וזו קל וחומר שאין עליה תשובה.

שקר וכזב! מה אתה משווה את עצמך לשמעון? יתכן ששמעון היה זקוק מחמת צורך נפשו לשטריימל חדש, אך בשבילך אינו צורך הנפש. כשאתה רואה את 'כווווולם' מתלבשים בכגדים נאים או עורכים חתונות יקרות, אין זה אומר שגם לך

אברהם בן הרמב"ם שגם אם אין לו לאדם בביתו נפשות מיוחדות, עליו לבחון היטב מה הם צרכי עצמו וצרכי בני ביתו כדי שתהא נפשתיים בריאות וטובות, כי אין האדם דומה למשנהו, ומה שמספיק לזה אינו מספיק לזה.

והביא שם בספר המספיק ראייה מיעקב אבינו, ובלשונו: וזהו שאמר יעקב אבינו (בראשית ל, ל) "ועתה מתי אעשה גם אנכי לביתי". כשהיה בגפו ביקש רק דברים שבהכרח, כמו שכתוב (שם כח, ח) "ונתן לי לחם לאכול ובגד ללבוש", אך עתה שנעשה לבעל משפחה וילדים, ביקש על פרנסתם ונתעורר לעסוק בה, וגילה מה שבלבו לאמור "מתי אעשה גם אנכי לביתי".

יחשוב הפסד כספו כנגד שכרו

ונמצא מעתה לאור דברי הרמב"ם שהובאו לעיל, שלאחר שיידע האדם מה הם צרכיו וצרכי בני ביתו, יצטרך להתרגל לספק להם אותם צרכים ולא לקמץ את ידיו, כי קימוץ הידיים במקרה זה לכילות תיחשב לו ותעיד על חולי הנפש אצלו. משל למה הדבר דומה, למי שרואה אחד טובע בים ויכול להצילו בממונו, אך ממאן מפני שהוא חס על כספו, שבוודאי הדבר מעיד על חולי שיש לו בנפשו. אף זה כיון שהוא רואה את נפשות בני ביתו נפגעות מחמת חסרון איזה דבר הנחוץ להם, והוא אינו מספקם להם מחמת קמצנותו, אין ספק שהדבר מעיד על חולי שיש לו בנפשו.

יעשה אדם זה חשבון בנפשו, שהגם שהדבר מחייב אותו להוציא ממון מכיסו ודורש ממנו מאמץ מרובה, עם כל זה כדאי הוא לו, כי התמורה שיקבל עבור כך הוא

שום קושי, ומאידך ישנם אנשים שאינם יכולים להתפלל אלא בבית כנסת מרווח עם חלונות ותקרה גבוהה ועם שולחנות מסודרים. וכעין זה ישנם אנשים (או נשים) שמסוגלים לחתן בצמצום גדול וישנם אנשים (או נשים) שמוכרחים להתרחב מעט מחמת צורך נפשם. ועל כן מוטל על כל אדם באשר הוא לשקול היטב בפלס, לראות כל דבר לגופו אם הוא צורך נפשו או לא, וכמו כן אם יראה שחבירו הוציא הוצאות עבור דבר מסויים שהוא עצמו אינו זקוק לו, ידון אותו לכף זכות ויאמר שמסתמא היה זקוק לו מחמת צורך נפשו.

בין צורך הנפש לחולי הנפש

ישאל השואל: וכי אי-אפשר שיצטרך האדם מחמת צורך נפשו להתראות בעיני אחרים! ? מדוע אמרנו שזה רעה חולה ואינו נקרא צורך הנפש? התשובה היא, שעל זה כבר גילה לנו רבינו אברהם בן הרמב"ם שאינו נקרא צורך הנפש, אלא הוא נובע מחסרון שיש לו לאדם בנפשו ואשר אותו הוא מנסה למלאות באופן בלתי נכון, ואם ימלא אותו בשמחה איזהו עשיר השמח בחלקו, לא יצטרך יותר להזויל מכספו בשביל להתראות בעיני אחרים.

ויש להבהיר נקודה אחת בקצרה, בבחינת תן לחכם ויחכם עוד: זה שהאדם רוצה להתלבש באופן מכובד כדי להיות אדם מן הישוב ולא פרא אדם, אינו חולי אלא צורך הנפש, כי כן הטביע הקב"ה בנפשו של אדם שירצה להיות איש בין אנשים, ורצון בריא הוא. אבל זה שהאדם רוצה להיות יותר מכולם, וכשרואה שכל חבריו מחתנים את צאצאיהם כעשירים,

מותר לעשות כמותם. ולא מפני שאין לך כסף לדברים אלו, אלא מפני שאינך צריך להם. זה שאין לך כסף לדברים אלו יכול אולי להיות סימן לדבר שאינך זקוק להם, כי בגלל שאינך זקוק להם, לא נתן לך הקב"ה כסף לקנותם.

העורך לבתו חתונה של מלכים רק מפני שראה כזאת אצל אחרים, אין עיקר חסרונו במה שמכניס את עצמו לחובות, אלא עיקר חסרונו במה שמוכיח בהחלטותיו שהכבוד וההתייחות שווים אצלו יותר מבריאות נפשו, שהרי מחמת רצונו למצוא חן בעיני חבריו, מוכן הוא לקחת על עצמו חובות עצומים מתוך ידיעה שיצטרך לעזוב את משפחתו ולהיות נע ונד בארץ ולהתבזות בעיני חבריות.

ודבר זה נכון אפילו כשיש לו לאדם כסף כחול אשר על שפת הים, כי בזה שהוא מוזיל מכספו אך ורק כדי למצוא חן בעיני חבריות וכדי שתהפוך חתונתו לשיחת היום בכל בתי המדרשות בעולם, מוכיח הוא שמה יאמרו חבריות שווה אצלו יותר מבריאות נפשו, שהרי בעצם זה שהוא מוזיל מכספו למטרה זו, הוא משחית את נפשו ומאבד את עדינותה בידיים, וכמה שהוא מוסיף להשחיתה כך נפגם טעמו הטוב בתורה ותפילה ובנתינת צדקה לעניים.

צורך הנפש שאני

וכפי האמור, ישנם אנשים שבשביל צורך נפשם מוכרחים הם לחיות יותר בהרחבה מחבריהם. הלא כן נוכל לראות שישנם אנשים שיכולים להתפלל ב'בונקר' חנוק בלי חלונות ועם תקרה נמוכה ויצליחו לכוון בכל התפילה מתחילתה לסופה בלי

טענות על כך. זוהי הדרך אשר יבור לו האדם. ממנו יראו וכן יעשו...

אם יש לך – היטב לך

הנה במסכת עירובין (נד, א) איתא: אמר ליה רב לרב המנונא: בני! אם יש לך - היטב לך, שאין בשאול תענוג ואין למות התמהמה. ואם תאמר אניח לבני - חוק בשאול מי יגיד לך. בני האדם דומים לעשבי השדה, הללו נוצצין והללו נובלין.

פירוש: אם יש לך ממון - השתמש בו להנאתך, לפי שאין בשאול תענוג, ואין למוות עיכוב, כי פתאום האדם מת. ואם תאמר אניח לבניי מזון כשאהיה בשאול, מי הגיד לך שהממון אכן ישאר בידם, שמא יאבדוהו. ועוד, שהרי בני האדם דומים לעשבי השדה, הללו נוצצין, כלומר כשהן גדילים גדילה פרנסתם ועושרם עמהם ואינן צריך לדאוג להם, והללו נובלין, כלומר מתים.

והנה הרואה דברי רב, מיד מתעוררת בו התמיהה: להיכן נעלמו דברי המסילת ישרים ושאר ספרים שעל האדם להרגיל את עצמו לחיות בפרישות ולא לקנות ככל העולה על רוחו? אך התשובה היא, שכאשר האדם רואה שהקב"ה נותן לו שפע רב, עליו להבין שהקב"ה רוצה שיעשה עמו דברים טובים, ואחד מהדברים הטובים הוא לספק לעצמו ולבני ביתו את צרכי נפשם. ולכן כל שאינו עושה כדי להתראות בעיני אחרים, אלא בינו לבין עצמו, אין בזה שום חסרון.

רב דיבר כלפי אותם אנשים שמחזיקים את ממונם בכל כוחם וחוששים להשתמש בו בשביל צרכי נפשם, הכל מחמת רצונם להשאיר אותו לבניהם

ירצה הוא לחתן את צאצאיו כמו הברון רוטשילד כדי להוכיח להם שהוא עשיר אמיתי ולא סתם עשיר ככל העשירים ויתפעלו ממנו, אין זה נקרא צורך הנפש אלא חולי הנפש. וכעין זה כל מי שרואה שיש לו תשוקה חזקה להתלבש בצורה בולטת כדי שיראו אנשים ויתפעלו, יידע נאמנה שאין זה נובע מצורך הנפש אלא מחולי הנפש.

ככלל, צורך הנפש בא תמיד מבפנים, לא מבחוץ. אפילו יעבוד האדם מאה שנה, בהן יעשה כל מה שביכלתו כדי שאחרים יתפעלו ממנו ויהללוהו וישבחוהו, לא יועיל לו הדבר למלאות את חסרונו הפנימי. חסרונו הפנימי יתמלא רק כשילמד ליתן לנפשו את צרכיה האמיתיים וילמד להיות שמח בחלקו.

ממנו יראו וכן יעשו

הנה כעת סיפר לי יהודי על קרוב משפחתו מלמד דרדקי בארה"ב אשר לו משפחה ברוכת ילדים בל"ע, שזה שנים הרבה שהוא מתפרנס בצמצום ומעולם אינו זקוק ליקח הלוואות. מגיעים הדברים לידי כך, שבחודשי הקיץ, בהם התלמידים נוסעים למחנה הקיץ והוא נותר מחוסר עבודה, אין אוכלים בביתו ארוחות בשריות בימות החול. היהודי השכיל בחכמתו להרגיל את בני ביתו לשמוח בחלקם, כך שאינם מרגישים שום מחסור, אלא אדרבא, רואים את עצמם כמאושרים שבעולם. כשהקב"ה מגדיל את הכנסותיהם, הם מבינים שהם יכולים להתרחב מעט ולאכול ארוחות בשריות בימות החול, וכשהוא מקטין את הכנסותיהם, הם מבינים שהם צריכים להצטמצם מעבר לרגיל ואין להם שום

מפני שכל שהאדם הולך בדרך הממוצעת לפי ערכו ומצבו, ואינו פועל מתוך השחתה, אין בכך חסרון.

ובענין זה יש להביא מה שאמרו עוד במסכת עירובין, שאסור להתנהג בדקדוקי עניות, כי אפילו מי שאין פרנסתו מרווחת, אף הוא מחויב ללכת בדרך הממוצע ולספק לעצמו כדי צורך נפשו.

עכ"פ האדם מחויב להעמיד יסודות איתנים לראות על מה הוא מוציא כסף ועל מה אינו מוציא כסף, כי אם יהיו יסודותיו איתנים, תהיה נפשו מיוסדת היטב ויוכל לבנות עליה חיים של תורה, ואם לאו תמוט נפשו והכל ילך אצלו עקלתון.

אין שום אדם בעולם שיוכל להשתמש מן הצורך לקבל את ההחלטות הנכונות. וכאשר יעמוד בפני צורך כזה, יצטרך לשאול את עצמו מה ה' רוצה מעמו, היפעל או יחדל. ולפעמים יצטרך לשאול בעצת אחרים, כי כשיהיה האדם שרוי בתוך מצוקתו, יקשה לו לראות את האמת לאשורה.

ואם לחשך אדם לומר שבעבור כך יסתבכו חייו, כי מעתה יצטרך להעמיד ב"ד של כ"ג על כל פעם שירצו לקנות משהו בביתו, אף אתה אמור לו שאין הדבר כן, אלא כל שהאדם רוצה ללכת בדרך הישרה והממוצעת ומתפלל על כך לאביו שבשמים, חוץ ממה שמוחו נעשה ישר עד שהוא מתחיל לראות את הדברים לאשורן, עוד זאת הוא זוכה שמן השמים יסייעו לו לכלכל את צעדיו נכונה ולא לסטות ימין או שמאל.

אחריהם, שלא טוב הם עושים, כי אין האדם צריך לחשוש מלהשתמש בממונו כל שהוא נוגה כשורה.

כבר הבאנו פעם את המשל במי שרואים ליד פתח ביתו ערימה של מאה ושלוישים תבניות ביצים, שמיד אנו מביאים שאינו מיועדים לצורך עצמו, אלא בשביל לחלקם לאחרים, כי מה בצע לו לאדם במאה ושלוישים תבניות ביצים אשר בעוד חודש ימים יתקלקלו.

אף כאן כאשר האדם רואה שהקב"ה נותן לו פרנסה גדולה הרבה יותר מן הרגיל, שיש לו להבין שיש לו תפקיד לחלק לאחרים, וכמו כן יש לו להבין שהוא יכול להרשות לעצמו לחיות יותר בהרחבה, אשר כפי הנתבאר אין בזה שום איסור כל שהוא עושה כן לצורכי נפשו ונפשות בני ביתו ולא בשביל להתראות.

תכונת הנדיבות משתנה בין איש לאיש

נמצאנו למדים שכאשר הרמב"ם הציב את תכונת הנדיבות כתכונה ממוצעת בין פזרנות לכלילות, לא נתן זאת במידה אחת לכולם, כי אצל כל אחד היא באופן אחר, והדבר נתון לאדם בינו לבין קונו, כי רק הוא וקונו יכולים לדעת אם מה שהוא קונה נובע מצורך נפשו או שהוא נובע מחולי נפשו.

הגענו עצמכם! הלא בכל השנים היו בני אדם שזכו לתורה וגדולה במקום אחד והיו על שולחנם כלי כסף וכלי זהב, ומעולם לא נתעוררו חז"ל להזהיר על כך. אין זה אלא

מדור שבת קודש – סעודה שלישית קריבו לי חזו חילי דלית דינין דתקיפין

מה תשתוחחי נפשי

עומדים אנו באמצע ביאור הפיוט של האר"י ז"ל הק' "בני היכלא" הנותן לנו ולו השגה קטנה במהותה של סעודה שלישית. בטרם נמשיך הלאה, מן הראוי להזכיר שהרה"ק מפיאסצנא זיע"א אשר נעקד ביום זה על קדושת שמו יתברך, הוא אחד מרבותינו בענין זה, ואף הוא האריך בספרו "צו וזירו" (אות כו, מז)⁶, בענין סעודת שלישית שהיא הזמן המסוגל ביותר לעורר את תשוקתם של בני ישראל לאביהם שבשמים, ואכן חבל הוא שלא לנצל שעת כושר זו להתקרב בה אל השי"ת.

ביאור המשך הפיוט

הנה בארבעה החרוזים הראשונים כמו דיבר הפייטן אלינו בית ישראל, שנעורר את תשוקתנו לראות את זיו השכינה, כי על ידי כן נזכה באמת להסב על שולחנו של הקב"ה ולשמוח עמו במחיצתו. מכאן והילך כביכול אדון הכל מדבר אלינו (כך מבאר ב'סידורו של שבת' ח"ב דרוש א) ואומר:

קריבו לי חזו חילי (התקרבו אלי ותראו את כוחי, ומהו אותו כוח?) **דלית דינין דתקיפין** (הכוח הוא להכרית את כל המקטרגים עד שלא יהיו כלל דינים

תקיפים). **לבר נטלין ולא עאלין** (החוצה הם נשלחים ולא נכנסים) **הגי פלפין דתציפין** (כל אותן מקטרגים המכוונים כלבים שמתחצפים מפני שהם מזיקים לבני האדם וגם כשאננם מזיקים להם הם מפילים עליהם אימה וחרדה כדרכם של כלבים).

וקא אגמין עתיק יומין למנחה (והרי אגמין לכאן בחינת 'עתיק יומין' לקרבן מנחה, והגם שסעודה שלישית היא בחינת 'זעיר אנפין' כי בחינת 'עתיקא קדישא' כבר היתה בסעודת צפרא דשבתא, מכל מקום מזמינים גם בחינת 'עתיקא קדישא' כפי שאומרים ב'אתקינו סעודתא' – דא היא סעודתא דזעיר אנפין, ועתיקא קדישא וחקל תפוחין קדישים אתיין לסעדא בהדיה. ויש גורסים כאן עתיק יומין למצחא, ומשל הוא להארת פניו של הקב"ה), **עדי יהון תלפין** (עד שיחלפו מן העולם כל אותם מקטרגים). **רעו דיליה דגלי ליה** (לפיכך נתעורר רצונו יתברך לגלות את שכינת עוזו), **לבטלא לקל קליפין** (כדי לבטל את כל אותן קליפות). **ישוי לון בנאקביהון** (יכניס אותם בנאקביהם, דהיינו בנאקבא דתהומא רבא) **ויטמרון בגו כפין** (ויסתתרו בתוך סלעיהן מפני האור הגדול). **ארי השפא במנחתא** (הלא עכשיו בשעת המנחה), **בתדנתא דזעיר אנפין** (בשמחתה של זעיר אנפין).

⁶ ראה עוד דבריו ב'הכשרת אברכים' פרק ד ופרק יא.

עור ונסע לדאבוס שבשווייץ להתרפאות באמצעות האוויר הצח. אז הסביר לי את אופן הרפואה, וכה אמר: המחלה היא דבר חי ויונקת את חיותה מהאוויר המזוהם, לפיכך כששוהים בין ההרים הרמים, שם האוויר צח ונקי, אין לה מאין לינוק את חיותה והיא מתה מאליה.

הנה משל הוא ליסוד זה שלמדנו בפיוטו של האריז"ל (וכפי שכתב האוה"ח הק' פרשת בא, שלכל ענין רוחני נמצא משל בעולם הגשמי). כל המקטרגים והמזיקים והמסיתים וכל אלו שיש להם שייכות לצד הטומאה, יונקים את חיותם ממקום הסתר, ממקום שאין בו אור מספיק. ולכן באותו רגע שמאיר בו האור האלוקי, אין להם יותר מאין לינוק את חיותם והם כלים מאליהם.

בשבת קודש הקב"ה מאיר את העולם, וכפי שאומרים ב"כגוונא": כגוונא דאינון מתייחדין לעילא, אןף הכי איהי אתייחדת לתתא ברזא דאחד וכו' כד עייל שבתא, איהי אתייחדת ואתפרשת מסטרא אחרא, וכל דינין מתעברין מינה, ואיהי אשתארת ביחודא דנהירו קדישא, ואתעטרת בכמה עטרין לגבי מלכא קדישא, וכל שולטני רוגזין ומארי דדינא כלהו ערקין ואתעברו מינה.

מעט מן האור דוחה הרב מן החושך

ונמצא מעתה שהרוצה להכרית את המקטרגים, הדרך הטובה והאמיתית ביותר היא להמשיך אור, ואז יתקיים בו "מעט מן האור דוחה הרבה מן החושך". אל תתעסק עם החושך, תתעסק עם האור, וכיון שתביא את האור, ממילא החושך יסתלק.

כן כתב הגה"ק רבי צדוק הכהן

המקטרגים נברתים על-ידי המושבת האור

הנה למדנו כאן יסוד מוסד במציאות הבריאה, שכל פעם שמתגלה אורו של הקב"ה, תיכף ומיד מסתלקים המקטרגים ומתחבאים בחוריהם. ובסידור האר"י המשיל זאת למלך אדיר וחזק שעבדיו עומדים תמיד מרחוק לגודל יראתם הימנו. אך בזמנים של עת רצון הוא מראה להם פנים יפות ואז הם מתקרבים אליו. כך הקב"ה בימות החול הקב"ה נקרא איש מלחמה א-ל קנא ונוקם ויראים מלהתקרב אליו. אך בשבת קודש הוא עת רצון ונמתקים אז הגבורות ואז הקב"ה קורא לנו "קריבו לי חזו חילי" ואנו רשאים להתקרב אליו.

כעת נבוא לבאר יותר: כלל הדברים הוא שכל כוחות הרוע, הן הכוחות המושכים את בני האדם לדבר עבירה, והן הכוחות שמבקשים להזיק לבני אדם, והן הכוחות שמבקשים למנוע טובה מבני אדם, כולם יונקים ממקום חושך, מקום שחסר בו חיות אלוקית, ולכן כשיש התגלות אלוקית, מוכרחים הם להסתלק.

וכפי שכתב כן האוה"ח הק' בפרשת חוקת שמסיבה זו נדבקים הקליפות בגוף יהודי לאחר שהנשמה מסתלקת ממנו, כי מאחר שהחיות נסתלקה ממנו, יכולים כוחות הטומאה התאבים תמיד להדבק אל הקדושה לבוא וליהנות מהערב, מה שלא היו יכולים לעשות בעודו חי, כי בעודו חי יש בו התגלות אלוקית והם מוכרחים לעמוד מרחוק.

משל מרפואת מחלת העור

פעם דיברתי עם אחד שסובל ממחלת

וכו'.

ומוסיף רבי צדוק שלכן אנו אומרים בשבת במנחה "ענני באמת ישעך", כי אז נתגלה האור של "ישעך", שהוא אורו של יוה"כ, כמו שכתוב במדרש על הפסוק "לדוד ה' אורי וישעי" – אורי זה ראש השנה, וישעי זה יום הכיפורים.

החש בראשו יעסוק בתורה

הנה מהלך זה של דחיית החושך על-ידי הדלקת האור, נוגע הרבה להלכה למעשה בעבודת ה'. ולדוגמא: נתיישב אחד ללמוד תורה והנה הוא רואה כי חבירו בא לפטפט עמו ולבטלו מלימודו, תחת אשר יריב עמו ויביישו, יתחזק בלימודו ויראה איך חבירו הולך לו מעצמו. לא דבר ריק הוא, אלא דבר אמיתי עד מאוד. הן מקור רצונו של פלוני לבטלו מלימודו הוא ביצר הרע, ולכן כשהלה מתחזק בלימודו ואור השכינה נאצל עליו, מאבד היצר הרע את כוחו ומסתלק.

זהו גם מה שאמרו (עירובין נד, א) "החש בראשו יעסוק בתורה", כי מיחוש הראש בא על-ידי הקליפה שמונעת השפע, ועל-ידי עסק התורה הקליפה מאבדת את כוחה.

אמור מעתה: הכוח לבטל הקליפה על-ידי האצלת אור השכינה נמצא בכל יום, אלא שבשבת קודש הוא נעשה על-ידי אתערותא דלעילא, ובימות החול הוא נעשה על-ידי אתערותא דלתתא, כגון על-ידי עסק התורה.

י"ג מידות שהתורה נדרשת בהן

הנה בספרים הקדושים⁷ מבואר בטעם אמירת ברייתא דרבי ישמעאל קודם אמירת

מלובלין זיע"א, שבאופן זה מתו בכורי מצרים, שהרי הקב"ה בכבודו ובעצמו עבר בתוך מצרים, כמו שנאמר (שמות יא, ד) "כה אמר ה' כחצות הלילה אני יוצא בתוך מצרים", ונאמר (שם יב, יב) "ועברתי בארץ מצרים בלילה הזה וגו' ובכל אלוהי מצרים אעשה שפטים אני ה'", ופירשו חז"ל אני ולא שליח. וכיון שנתגלתה אלוקותו יתברך, ממילא נתבטלה קליפת בכורי מצרים, משום שנלקח ממנה מקום ניקת חיותה.

ענני באמת ישעך

עוד כתב רבי צדוק בספרו "פרי צדיק" (וארא או' יד) ששבת בעת סעודה שלישית הוא כעין יום הכיפורים אשר בו אין לשטן רשות לקטרג מפני שאינו שולט אז. והרי הוא דומה אז למי שהיה מסתובב כל היום ומדבר לשון הרע על בני אדם, עד שיום אחד חלה ונפל למשכב, וכיון שלא היה יכול להסתובב בין אנשים לא היה לו לשון הרע לספר. אף השטן בשבת בשעת סעודה שלישית, הוא נעשה כחולה על ערש דוי, ואינו יכול לקטרג.

וזה לשון רבי צדוק: על יום הכפורים איתא (יומא כ, א) השט"ן גימטריא שלוש מאות ששים וארבע וכו' ביומא דכיפורי לית ליה רשותא לאסטוני, ובכלל שלוש מאות ששים וארבע הימים יש השבתות גם כן, והרי שבשבת יש לו רשות לאסטוני. אבל בסעודה זו שאומרים לבר נטלין וְלֹא עֲאֲלִין הֲנִי פְּלִבִּין וְחֲצִיפִין, והיינו עמלק שהוא קליפת כלב... אין רשות להם לקטרג כמו ביום הכפורים, ועל כן אומרים לבר נטלין

⁷ ראה 'פרי עץ חיים' שער עולם העשיה פ"ו. יסוד זה מקורו בזוה"ק פנחס (רכח, א).

משום שמידת קל וחומר עומדת כנגד מידת א-ל מ"ג מידות דרחמי, שהיא המידה הממשכת רפואה כמו שאמר משה רבינו עצמו "א-ל נא רפא נא לה". וכן הסבירו **האחרונים**⁹ שמתעם זה אין עונשין מן הדין, כי אי-אפשר לעורר דין על-ידי מידת קל וחומר.

וביאור הדבר, כי הנה על-ידי עשיית קל וחומר או גזירה שוה מגלים חידושי תורה שעד כה היו נמצאים בהסתרה, וכשמגלים חידושי תורה, בא אור לעולם, **וכשבא אור לעולם ממילא נכרתים המקטרגים המונעים את השפע ורפואות וישועות באות לעולם.**

הקב"ה נתן לנו אופנים שונים לגלות את אלוקותו, אופן אחד הוא על-ידי שכתב תיבה אחת כאן ותיבה אחת במקום אחר ואנו מצווים לעשות גזירה שוה ביניהן, אופן אחר הוא על-ידי קל וחומר מהלכה אחרת, אופן נוסף הוא על-ידי כלל ופרט וכלל, וכן הלאה. וכל פעם שדורשים את התורה על-ידי אחד מהאופנים האלה, מגלים על ידי כן את אלוקותו יתברך באותו אופן מסוים אשר בכוחו לעורר מידה מסוימת מ"ג מידות דרחמי.

והיות שהשלב הראשון של הגילוי הוא בעצם ההעלאה בזכרוננו שישנם י"ג אופנים לגלות על ידיהם הלכות התורה הנמצאות בהסתרה, כי בזה אנו משרישים בנפשנו שהפתרון לכל שאלה וספק נמצאת בתורה הקדושה, לפיכך יש כבר בעצם

קדיש דהודו, משום ש"ג המידות שהתורה נדרשת בהן הם כנגד י"ג מידות דרחמי, ולכן כשמסיימים החלק הראשון של סדר התפילה העוסק במעשי הקרבנות ורוצים להעלותו, אומרים י"ג מידות אלו לעורר רחמים ואחר-כך אומרים קדיש. וכמו כן כשמסיימים פסוקי דזמרה ורוצים להעלותם, אומרים י"ג שבחים אשר אף הם כנגד י"ג מידות דרחמי, ושוב אומרים לאחריהם קדיש. ואמנם לאחר ברכות ק"ש לא תקנו כעין זה לומר י"ג מידות, משום שאז מסמיכים גאולה לתפילה ודי בזה. אכן לאחר תפילת שמו"ע שוב אומרים י"ג מידות רחמים דתחנון כדי להעלות התפילה, ושוב אומרים קדיש לאחריהן.

והנה לכאורה יש להתפלא, הא תינח י"ג מידות דרחמים ממש שכל כולן אומר כי הקב"ה מרחם על בריותיו, אבל י"ג מידות שהתורה נדרשת בהן מה יש בהן שיעוררו עלינו רחמים. אכן הדבר מבואר על-פי היסוד האמור, **שעל-ידי לימוד הכללים שעל פיהם התורה נדרשת ממשיכים אור גדול משכינת עוזו בזה העולם, וכיון שנאצל האור, כל המקטרגים נכרתים מאליהם.**

המשכת רפואה על-ידי קל וחומר

הלא כך איתא משמיה דהמגיד הק' **ממעזריטש זיע"א**⁸ שמסיבה זו עשה הקב"ה קל וחומר כשמרים לקתה בצרעת - "אם אביה הראה לה פנים זועפות הלא תכלם שבעת ימים, קל וחומר לשכינה י"ד יום",

⁸ ראה 'אור תורה' בהעלתך, 'ערבי נחל' ויצא, 'קדושת לוי' כי תשא, 'ברית כהונת עולם' מאמר אילו של יצחק פ"ח. 'ליקוטי שושנה' ד"ה רבי ישמעאל אומר. מובא הרבה בספרי הרה"ק ה'בני יששכר' ז"ע.

⁹ 'בית האוצר' להגאון רבי יוסף ענגיל זצ"ל (מערכת א-י כלל נו אות טז).

סעודה שלישית שאין בה דינים. וכן פירש רבינו יונה (שערי תשובה שער ד) לשון הפסוק (תהלים עו, יא): **פִּי תַמַּת אָדָם תִּדְרֹךְ שְׁאֵרִית תַּמַּת תַּחֲזֹר**: כאשר צער האדם יודה אותך, כלומר שיודה אותך האדם בעת צער, מלשון (איוב ו, ב): **לֹא שְׂקוֹל יִשְׁקַל כְּעֵשִׂי**, שעניינו הצער, "שארית חמות" שהיו מפותחות לבוא על האדם, כענין שנאמר (מ"א כ, יא): **"אֵל יִתְהַלֵּל חֲגֹר כְּמַפְתָּח"**, תחגור ותעכב אותם ולא תביאם עליו, וזה הדרך משל למפתח החרב ומשיב אותה אל נדנה.

תקרבו ותראו שהכל מחילו של הש"ת

עוד ראיתי בספר "תולדות אדם"¹⁰, וכן הוא בעוד ספרים: **קְרִיבו לִי תָזוּ תִּילִי דְלִית דִּינִין דְתִקְיָפִין** – אם תקרבו ותראו שהכל מחילו יתברך, ולא תעלו בדעתכם לומר כוחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה, **בוודאי לית דינין דתקיפין כלל**.

הוי אומר: **הדינים יונקים ממקום של כוחי ועוצם ידי**, ובו ברגע שהאדם מכיר שאין לו שום כוח עצמי, תיכף ומיד הם מאבדים את כוח יניקתם והם מתבטלים מאליהם.

נמצאנו למדים שיש כמה וכמה אופנים איך לבטל את כוח יניקתם של הקליפות, אם על-ידי ההכרה שהכל מחילו יתברך כפי שזה עתה נתבאר, אם על-ידי ההודאה להש"ת, אם על-ידי לימוד התורה, אם על-ידי ההשתוקקות להש"ת בשבת

הזכרת אותן י"ג מידות שהתורה נדרשת בהן אע"פ שאין דורשים אותן בפועל, כדי להמשיך לעולם את אור אלוקותו יתברך ולהכרית את המקטרגים.

ובזה הדרך פועלת גם אמירת י"ג שבחים בברכת ישתבח, כי על-ידי שאנו אומרים שהשיר והשבחה והניצוח והגדולה והגבורה וכו', כולם שייכים להש"ת בלבד, אנו מגלים שם שמים בעולם, וכיון שכן מתמלא העולם אורה והמקטרגים נכרתים, ממש כפי שהם נכרתים בעת אמירת י"ג מידות דרחמי.

ונחוץ להדגיש שלא מספיק לדעת דברים אלו ולחשוב עליהם, אלא צריך גם להוציאם בפה, כי העולם הוא עולם של עשייה, וצריך לגלות שם שמים בעולם על-ידי מעשינו דייקא, כגון על-ידי עקימת שפתיים. ולכן קבעו לומר ברכת ישתבח בכל יום, כי רק על-ידי אמירת י"ג שבחים כל יום מחדש, נכרתים המקטרגים ולמלשינים אל תהי תקוה.

ראיה לדבר שאמירת שבחיו של הקב"ה כמוה כאמירת י"ג מידות של רחמים, ממה שכתבו הספרים הקדושים שבימים שאומרים הלל נחשבת אמירת הלל במקום אמירת י"ג מידות של רחמים של תחנון.

חמת אדם תודך

ונראה באופן פשוט שזוהי הסיבה שהמודה להש"ת בשעת צער, זוכה ויוצא מאפילה לאור גדול, כי כשהוא מודה, הוא ממשיך עליו אור, ונעשה אז כמו שעת

¹⁰ להרה"ק רבי יהושע מאסטראווע זי"ע בנו של רבי שלמה יהודה לייב מלענטשנא תלמיד אביו ותלמיד ה'יהודי' הקדוש מפרשיסחא תלמידי ה'חוזה' מלובלין זי"ע.

לחזור בתשובה, מה בצע בבריאת העולם. ומאחר שראינו מדברי הרה"ק מרימנוב זיע"א שהרצון הראשון לברוא את העולם היה בשבת קודש בשעת המנחה, לכן אומר לנו הקב"ה בשעה זו: "קְרִיבוּ לִי תְּזוּוּ תִּילִי דְלִית דִּיגִין דְתִקְפִין", דהיינו תקרבו ותראו שאין שום כוח חוץ מכוחי ושרק על ידי אמונה זו תוכלו לסלק את המקטרגים ולהמשיך עליכם רפואות וישועות, כי זוהי התשובה האמיתית אשר אותה ראיתי ובראתי את העולם.

קודש, והכל טעם אחד להם כמו שנתבאר. והאמת שגם התשובה זו דרכה. כשרואה האדם שיש לו יסורים, הוא מתעורר אז לפשפש במעשיו ולשוב אל השי"ת, ועל ידי כן נעשה התגלות אלוקית ויסוריו מסתלקים.

והלום ראיתי דבר נפלא: בספרים הקדושים¹¹ מבואר שהקב"ה ברא את העולם רק לאחר שברא את התשובה, דהיינו לאחר שראה שיוכל האדם לחזור בתשובה על חטאיו אשר יחטא, כי אלמלא יכול האדם

¹¹ ראה חידושי אגדות להרשב"א (נדריים לט, א).

מדור הילולא דצדיקיא

מרון רבי אברהם ישעיהו קרליין – ה'חזון אי"ש' וצ"ל

נסתלק לגנוי מרומים ביום שבת קודש ט"ו במרחשון ה'תשי"ד

לבטל את הגזירה!

כשמע זאת הבית ישראל, נאנח ואמר: "גיוואלד, גיוואלד, מי ביקש זאת ממנו לדבר כך? כיון שדיבר כך, מוכרח היה לקיים"¹².

זוכה לדברים הרבה

נתקיימה בו בגאון זה מאמר התנא רבי מאיר (אבות פ"ו מ"א): "כל העוסק בתורה לשמה זוכה לדברים הרבה". כשרואים אדם זורח מאושר וכולו אומר הוד והדר, לא לעולם אפשר לקבוע באופן מוחלט שזה נובע לו מן התורה, שהרי אפשר שזה נובע לו מריבוי ממון או מהרגשת סיפוק וכדו'. אבל ה'חזון איש' הלא ידוע שלא היה לו לא ממון ולא בנים ולא משרה תורנית. מאומה לא היה לו כי אם 'תורה', אין זה אלא שהתורה היא זו שהביאה לו שמחת חיים שלא ידעה גבול, והיא זו שהאצילה עליו את כל המעלות המנויות באותה משנה באבות.

בוחה של תורה לשמה

הגה"ח רבי נטע פריינד צ"ל שהיה מבאי ביתו של ה'חזון איש' סיפר, שפעם שח לו הגאון רבי איסר זלמן מלצר צ"ל

הערכתו בעיני צדיקי החסידות

בשבת בו נסתלק ה'חזון איש', שבת פרשת וירא, התהלך הרה"ק רבי אהרן מבעלזא זיע"א אחוזו שרעפים. לפתע פתח את פיו ואמר: "ישנם יהודים שאין להם כבר שייכות עם העולם הזה, ואינם נמצאים כאן אלא מפני שהדור זקוק להם". כך שנה ושילש. בצאת השבת, כשבאה הידיעה על הסתלקותו הפתאומית של ה'חזון איש', נודע לכל למה התכוון.

הרה"ק רבי חיים מאיר מוויזניץ זיע"א שכבר נודע לו על הסתלקותו בשבת קודש בהיותו דר בבני-ברק, אמר אז באמירת התורה שהסתלקותו מרומזת בפרשה (י"ט, לא) "ואיש אין בארץ" – החזון אי"ש איננו אתנו.

ימים אחדים לאחר השבת בא אחד השתדלנים אל הרה"ק ה'בית ישראל' מגור זיע"א וסיפר לו על שקלא וטריא שהיה לו עם ה'חזון איש' ביום חמישי שלפניו. לפי סיפורו אמר אז ל'חזון איש' שלא עשו מספיק בשביל לבטל את גזירת גיוס הבנות. השיב לו ה'חזון איש': "מה? לא עשו מספיק? אני מוכן ללכת עד לכסא הכבוד כדי

¹² כן מסופר גם על הרה"ק רבי יוחנן מסטאלין – קארלין זיע"ע, שאמר לאחד ממקורביו "דער 'חזון איש' איז צעגאנגן פאר גיוס בנות" (ה'חזון איש' הלך (מן העולם) בשביל גיוס בנות).

יוכל להשתמע ממנו שהוא רוצה להצליף בו, והנה כאן אמר לו כביכול: יראתך לקויה, לכן אתה שוכח; לך חזק את יראתך ולא תשכח.

אין לי בחנותי סחורה כזו

אף מנוחת נפשו ואצילות מידותיו היו למעלה מהשגת בן אנוש. מסופר על איש אחד שיצא כנגד אחד מפסקיו בחרב ובחנית תוך שהוא מזלזל בו ופוגע בכבוד איש האלוקים. לאחר זמן נתעורר בתשובה והגיע להתחנן על נפשו. אמר ל'חזון איש': "את תקוותי אני תולה ברב שאין לו עלי קפידא". שחק ה'חזון איש' ואמר: "אין לי בחנותי סחורה כזו".

ר' נטע סיפר מה ששמע מהרה"ג ר' חיים יעקב גאלדוויכט זצ"ל שעה שליוו את ה'חזון איש' למקום מנוחתו. הלה סיפר שבהיותו מתגורר בשכונת של ה'חזון איש' נהג היה תמיד להקיף את ה'חזון איש' בהרבה שאלות בלימוד. פעם התעורר במחשבתו שמא הוא מטריד אותו יותר מדי. אמר לו: "מקווה אני שאין לו לרבי תרעומת עלי". נענה ה'חזון איש' ואמר: "הדבר היחיד שבגינו צריך אני להתרעם עליך, הוא מפני שאתה חושדני שיש לי עליך תרעומת".

כך היא דרכה של תורה

עמלותו בתורה של ה'חזון איש' הלא היא מן המפורסמות. נהג היה ללמוד עד שהגיע לאפיסת הכוחות ממש. תלמידיו סיפרו שפעם עמדו מאחורי הדלת ולפתע שמעו קול חבטה. פתחו את הדלת וראו את רבם שוכב על הארץ בפישוט ידיים ורגליים. כששאלוהו לפשר הדבר, הסביר להם

ככאב: יהודי אחד מאפריקה זקוק היה לישועה ושלח אלי שאתפלל אליו. התפללתי, אך ללא הועיל. חזר היהודי ושלח אל ה'חזון איש' שיתפלל עליו, וכיון שפתח ה'חזון איש' את פיו בתפילה, מיד נושע.

אמר הגרא"ז לר' נטע: עכשיו אסביר לך החילוק בינינו על פי הידוע שבתקופת חייו של רבי חיים אחיו של מהר"ל מפראג היה עוד גדול אחר, אך אליהו הנביא התגלה רק לרבי חיים ולא לאותו גדול, וסיבת הדבר, כי אליהו הנביא אינו מתגלה לשרוולים רחבים (רוצה לומר לבעלי משרה). ובכן, ה'חזון איש' בשונה ממני אין לו שום משרה, יש לו רק תורה לשמה, ולכן תפילותיו מתקבלות.

סגולה לזכרון

הן ספרי ה'חזון איש' העמוקים העוסקים בכל מקצועות התורה, עומדים כעדות נצח על גודל השגתו בתורה, הרבה למעלה מדרך הטבע. סיפר ר' נטע פריינד, שפעם נכנס אל ה'חזון איש' בחור אחד וביקש עצה לזכרון. אמר לו ה'חזון איש': "יראת שמים היא עצה לזכרון".

אמנם כן, כל השיטות והטקטיקות שמתפרסמים בימינו בשביל לחזק הזכרון, הגם כי יתכן שיש בהן כדי להועיל, לא בהן בחרו גדולי ישראל לדורותיהם. גדולי ישראל קיימו בעצמם "ראשית חכמה יראת ה'" וזכו לזכרון למעלה מדרך הטבע.

כשר' נטע סיפר עובדא זו, אמר: הדברים מעידים שהיתה לו זכות גדולה לבחור זה, כי כל מי שהכיר את ה'חזון איש' ידע, שהיה מוכן להפיל את עצמו לכבשן האש, ובלבד שלא לומר דבר לזולתו אשר

כי ירצה לקפוץ לביקור קצר בבית האלמנה לראות עם האברך אכן הגיע לערוך אצלה את הסדר. למעשה, כשראש הישיבה הגיע לביתה של האלמנה לאחר התפילה, ראה שהאברך לא הגיע. לא חשב ראש הישיבה פעמיים, מיד לקח את המושכות לידו והתחיל לערוך את הסדר, קדש ורחץ, כרפס יחץ. חצי שעה קודם חצות גמר את הסדר, בירך את האלמנה ואת ילדיה בברכת גוט יו"ט ואץ רץ לביתו להתחיל את הסדר מחדש.

בהגיעו לביתו, אמר לבני הבית שאין לו זמן לספר עכשיו מה אירע, כעת יתחילו בעריכת הסדר ולאחר חצות יספר להם. כשסיפר להם לאחר מכן על הסדר שערך בבית האלמנה, שאלוהו בני הבית: מהיכתי תיתי שעשית את הדבר הנכון? הלא יש לך בית ומשפחה וביניהם ילדים קטנים שמחכים כל השנה לזה הלילה וכעת הם כבר עייפים ותשושים...

כמענה לשאלתם פתח וסיפר: בצעירותי היינו אני וחברי נכנסים ויוצאים אצל ה'חזון איש'. פעם דיבר אתנו ה'חזון איש' על אודות תלמיד אחד שטרם בנה את ביתו והטיל עלינו המשימה למצוא לו זיווג הגון. עשינו כמצוותו ותוך זמן קצר נמצא לו זיווגו בסייעתא דשמיא. באנו ל'חזון איש' לבשר לו את הבשורה הטובה והודענו לו שלעת ערב תיערך בע"ה שמחת האירוסין שלו. ה'חזון איש' אמר שהוא חפץ בכל לבו להשתתף אף הוא בשמחה זו, ושאל אם נוכל לבוא להודיע לו בשעת מעשה מתי להגיע כדי שלא יצטרך להמתין לחינם ולהתבטל מלימודו. הבטחנו לבוא להודיע לו. כשהגענו להודיע לו, ראינו יושבים

בפשטותו: "בדרך כלל יכול אני לעמוד על שיעור כוחותיי כדי להשאיר לי כוח ללכת עד המיטה. הפעם חציתי את גבול כוחותיי ולא נשאר לי כוח אפילו לזה".

כעין זה מצאוהו לפעמים שוכב על מיטתו בהיפוך, הראש במקום הנחת הרגליים והרגליים במקום הנחת הראש. ואף אז הצטדק לאמור שלא נותר בו הכוח להשכיב את עצמו כיאות.

קיום מצוה על חשבון אחרים כשאף הם מחוייבים בה

כאן נביא סיפור מאלף בינה, אך תחילה נקדים לה אמרה שהיה מרגלא בפומיה דהחסיד רבי אליהו ראטה זצ"ל בשם ה'חזון איש', וכה היה אומר: **וויפל איד איז מען, וויפל מ'טוטה פאר א צווייטן** [יהדותו של האיש הישראלי נמדדת לפי מה שהוא נותן לאחרים].

ואל הסיפור: באחת השנים בערב הפסח, דאג ראש ישיבת רוז'ין רבי יהושע ברים זצ"ל לספק את כל צרכי הפסח לאלמנה אחת שבעלה נפטרה באותה עת ונשארה לבדה עם שבעה יתומים. האלמנה שטרם התאושה אז מפטירת בעלה, אמרה לראש הישיבה שמחמת צערה לא תוכל לערוך את הסדר לבדה. הרגיע אותה ראש הישיבה והבטיח לה שידאג להביא אברך אחד לערוך את הסדר בביתה. ראש הישיבה קיים את דבריו ואכן דיבר עם אברך אחד שהבטיח לה לבוא לערוך את הסדר בבית האלמנה.

כשראש הישיבה הלך בערב פסח לבית הכנסת להתפלל, הודיע לבני ביתו שכפי הנראה יתמהמה קצת לאחר התפילה,

חלקכם בקיום המצוה.

הפטיר ראש הישיבה ואמר לבני ביתו: אף אני עשיתי חשבון בעצמי, היות שיושבת אלמנה שבורה ורצוצה בביתה וזקוקה שיערכו אצלה את הסדר, אף אתם מחויבים במצוה חשובה זו. נשארתי אני לערוך את הסדר אצלה, ואתם נטלתם את חלקכם במצוה זו על-ידי המתנתכם מורטת העצבים.

אדם פשוט לחוד ועמל בתורה לחוד

מעשה בבחור אחד בר אוריין שחלה במחלה כלשהי והוצרך לעבור בגללה ניתוח בגופו. הגיע הבחור לשאול בעצת ה'חזון איש'. בתחילה יעץ לו ה'חזון איש' איזה רופא לקחת ובאיזה אופן יעשו את הניתוח, אך לאחר שהתחיל ה'חזון איש' להשתעשע עמו בלימוד וראה שמדובר בתלמיד חכם של ממש, הורה לו שלא לעשות את הניתוח כלל.

הבחור התפלא למשמע אזניו והציג את תמיהתו בפני ה'חזון איש' מעיקרא מאי קסבר ולבסוף מאי קסבר. אמר לו ה'חזון איש': בתחילה הוריתי לך לנקוט בדרכי ההשתדלות כפי שמוטל על כל חולה לעשות. אך משנודע לי שאתה עמל ומתייגע בתורה, מורה אני לך לחדול מן ההשתדלות, כי ההנהגה השמימית אתך היא חוץ מדרך הטבע.

ההשגחה הפרטית שהצילה את עולם הישיבות

באחת מן הנסיעות לאמריקה של הרב מפוניבז', הגאון ר' יוסף שלמה כהנמן זצ"ל, לאסוף כספים לטובת הישיבה, חלה ברגלו.

אצלו בעל ואשתו כשעל השולחן פרוס דף גדול וכו רשימה של כל מיני סחורות, והנה הם עוברים על כל הרשימה ממעלה למטה ושואלים על כל אחד ממיני הסחורות הטוב הוא למכירה אם לאו וכמה אפשר להרוויח מכל אחד מהם.

עמדנו על מפתח הדלת והמתננו. בטוח היינו שה'חזון איש' יקדיש להם דקות אחדות ותו לא, שהרי אין המדובר כאן בשאלה של פיקוח נפש. בפועל ארכה פגישתם שעה ורבע, ובכל אותה עת ישב ה'חזון איש' והאזין להם ויעץ להם בשלווה ונחת. כשנסתיימה פגישתם, נעמד ה'חזון איש', ליווה אותם החוצה, ואז חבש את מגבעתו והודיע לנו שהוא הולך לשמחת האירוסין.

ויהי בדרך אמר לנו ה'חזון איש': בטח תמהים אתם, הלא בתחילה אמרתי לכם שאין לי רגע מיותר ולכן אני מבקש שתבואו להודיעני מתי להגיע, והנה עתה התמהמהתי כל-כך בשביל דברים שאינם נוגעים בפיקוח נפש. ועוד יש לכם לתמוה, שהרי רבים ממתינים לי ואיך הרשיתי את עצמי להתמהמה על חשובים. ובכן, אסביר לכם: האיש והאשה שראיתם עברו את מאורעות המלחמה והיו שבורים מאוד בלבם ובנפשם, כשבאו אלי, יעצתי להם לפתוח בית מסחר כדי להתחיל את חייהם מחדש, והיות שכסף ליתן להם בשביל סיוע בהקמת העסק לא היה לי, גמרתי אומר ליתן להם עצות כיד המלך. והיות שמדובר היה במצוה גדולה כל-כך, אמרתי בלבי שגם אתם וגם הממתינים לי בבית האירוסין מחויבים בה, וכיון שכן המשכתי להקשיב ולייעץ להם על חשבון זמנכם, כי בזה נטלתם אף אתם את

איש' מלא שמחה והכרת הטוב, וגילה לו ניצני התפעלות מהרוח הקודש הגלויה שהופיעה אצלו בבית מדרשו. אמר לו ה'חזון איש': אומר לך גופא דעובדא היכי הוי. כאשר הטלגרמה שלך הגיע אלי, עסוק הייתי בדיוק בסוגיא של 'פסיק רישיה ולא ימות' (וכי אפשר לקטוע את ראש הבהמה ולא תמות הבהמה?!). הרהרתי בעצמי – מה זה שבדיוק בשעה שאני עסוק בסוגיא זו ניצבה לפתחי שאלה על אודות כריתת רגלו של הרב מפוניבז'? אין זה אלא מפני שרגלו של הרב מפוניבז' זו היא חיותו, כי בלעדיה לא יוכל לנדוד בין נדיבי העם להחזיק את עולם התורה, וביקשו להודיע לי בהשגחה פרטית – פסיק רישיה ולא ימות?! וכי אפשר לכרות את רגלו של הרב מפוניבז' ולא ימות?! אין לכרות את רגלו...

זכותו יגן עלינו ועל כל ישראל אמן

הרופאים בדקוהו ומצאו שהתפתחה בה דלקת מסוכנת, ופסקו את פסקם שאין מנוס מלכרות אותה כליל כדי שלא תוסיף הדלקת להתפשט בגוף. הלך אל הרבנים באמריקה והללו אמרו לו שאסור לו להכניס את עצמו בסכנה ועל כן הוא מחויב להסכים לדברי הרופאים. אולם הרב מפוניבז' אמר שלא יעשה מאומה מבלי לשאול בעת ה'חזון איש' זצ"ל היושב בבני ברק. שלחו טלגרמה אל ה'חזון איש' ובאה התשובה שלא יכרתו את הרגל...

הרב מפוניבז' כמוכן לא נתן לכרות את רגלו, ואכן כעבור ימים ספורים בלבד, נודע לרופאים שהדלקת שברגלו אינה אלא שושנה פשוטה הנתונה למזור על-ידי סמי מרפא, ויהי לפלא.

בשובו לארץ ישראל, נכנס אל ה'חזון

פטרון מכון הבינני
לחודש מר-חשון

ידידנו

הר"ר משה חיים גרינפעלד הי"ו
חבר וועד הפועל

לע"נ האה"ח מרת
יוטא בת נפתלי הירצקא
ע"ה